

Evaluatie Doe-democratie

*Evaluatie van de inzet van het ministerie van
Binnenlandse Zaken op het terrein van
burgerschap / doe-democratie 2012-2016*

OPDRACHTGEVER

Ministerie van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties

DATUM

23 december 2016

OPGESTELD DOOR

Decisio en DSP Groep

Decisio

Valkenburgerstraat 212

1011 ND Amsterdam

T 020 - 67 00 562

E info@decisio.nl

I www.decisio.nl

TITEL RAPPORT

Evaluatie doe-democratie; evaluatie van de inzet van het ministerie van Binnenlandse Zaken op het terrein van burgerschap / doe-democratie 2012-2016

STATUS RAPPORT

Eindrapportage (definitief)

DATUM

23 december 2016

OPDRACHTGEVER

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

PROJECTTEAM DECISIO

Jaap Broer (j.broer@decisio.nl)

Sara de Boer

PROJECTTEAM DSP GROEP

Alwien Bogaart

Perihan Özgül

Inhoud

Samenvatting en conclusies	i
S1 Opdracht (hoofdstuk 1)	i
S2 Uitkomsten (hoofdstuk 2, 3 en 4)	i
S3 Conclusies	ii
1 Inleiding	1
1.1 Evaluatieonderzoek inzet BZK op doe-democratie en burgerschap	1
1.2 Hoofdvraag	1
1.3 Leeswijzer	1
2 Beleidsreconstructie	2
2.1 Kabinetsbeleid	2
2.2 Rolopvatting BZK thema doe-democratie	3
2.3 Doelen	5
2.4 Instrumenten en middelen	7
2.5 Ontwikkeling burgerparticipatie 2012-2016	8
3 Inzet en resultaten 2012-2016	9
3.1 Inleiding	9
3.2 Bijeenkomsten en congressen	9
3.3 Subsidies	16
3.4 Onderzoek en advies	26
3.5 Communicatie	35
4 Hoofdpunten gesprekken	37
4.1 Algemeen	37
4.2 Bijdrage van BZK	37
4.3 What if not	37
4.4 Rol van BZK	38
Bijlage 1. Geïnterviewden	39
Bijlage 2. Gebruikte documenten	40

Samenvatting en conclusies

S1 Opdracht (hoofdstuk 1)

In opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) hebben Decisio en DSP Groep in de periode oktober-december 2016 een evaluatieonderzoek verricht naar de beleidsinzet op het terrein van burgerschap en doe-democratie. Het doel van de evaluatie was inzicht krijgen in de mate waarin de beschikte middelen en instrumenten van het ministerie van BZK in de periode 2012-2016 hebben bijgedragen aan de transitie naar de doe-democratie. De evaluatie is een van de bouwstenen voor de beleidsdoorlichting die in 2017 van artikel 6.4 'Burgerschap' zal worden gedaan.

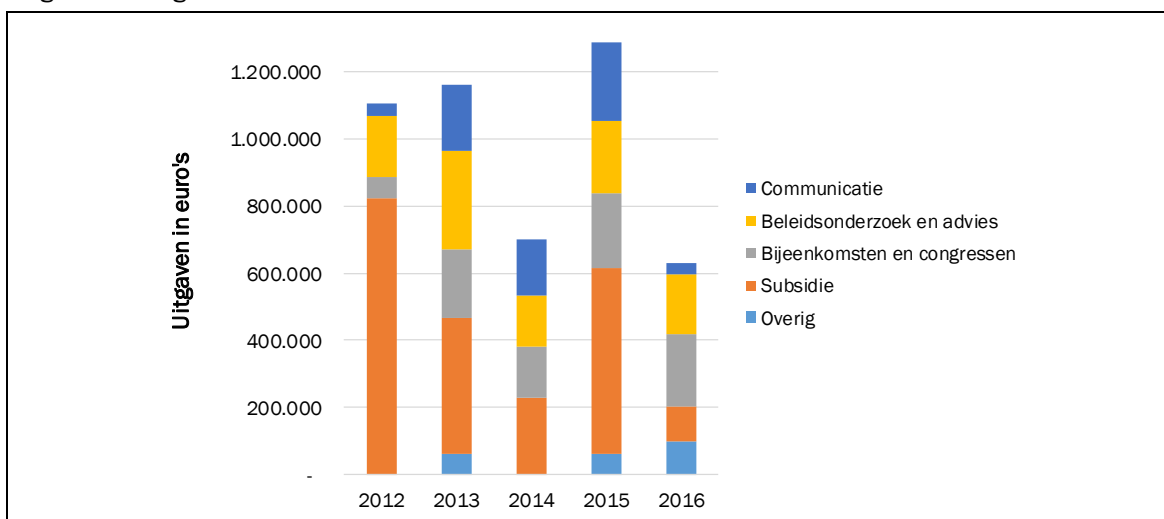
S2 Uitkomsten (hoofdstuk 2, 3 en 4)

Beleidsreconstructie

Het kabinet Rutte II heeft zich ten doel gesteld om de deelname van burgers aan maatschappelijke activiteiten (te) stimuleren, waartoe het in 2013 de nota *De Doe-democratie* heeft uitgebracht. De inzet van BZK was kennis delen, partijen verbinden en experimenten stimuleren en faciliteren. Doelgroep: gemeenten, platforms en initiatiefnemers van burgerparticipaties. Het beleid werkte langs twee sporen: enerzijds vergroten van het aansluitingsvermogen van de overheid (met name gemeenten), anderzijds burgers in positie brengen. Gekozen is voor een rolinvulling als responsieve, participerende overheid, vanuit de gedachte dat de doe-democratie een ontwikkeling is die vanuit de samenleving en de burgers begint. De overheid moet in deze maatschappelijke vraagstukken minder sturen en meer uitgaan van de kracht van de samenleving. Deze rol betekent dat de sturingsmogelijkheden beperkt zijn, waardoor het ook lastiger is om sterk programmatisch te werk te gaan.

De BZK-uitgaven voor de doe-democratie in de periode 2012-2016 beslaan in totaal € 4,9 miljoen.

Figuur S1. Uitgaven BZK aan Doe-democratie 2012-2016

Bron cijfers: Ministerie van BZK, bewerking Decisio

Deze 'out-of-pocket'-uitgaven betroffen subsidies, bijeenkomsten & congressen, beleidsonderzoek, beleidsadvies, communicatieadvies en -middelen (inclusief website) en overig (automatiseringsvraagstukken en shared service organisatie). De uitgaven in 2014 en 2016 waren aanzienlijk lager dan in 2013 en 2015. Met name de hoogte van de totaal verleende subsidies fluctueert. Het Doe-democratie-team had een vaste bezetting van circa 5 fte.

Projecten en activiteiten

Hoofdstuk 3 bevat een overzicht van projecten, activiteiten en initiatieven die door BZK zijn opgezet dan wel ondersteund op het terrein van de doe-democratie/burgerparticipatie in de periode 2012-2016. Met de hier beschreven activiteiten en projecten was in totaal 3,5 miljoen euro aan BZK-middelen gemoeid, ruim 70 procent van het totale budget. Per project/activiteit/initiatief wordt ingegaan op het doel, de periode waarin het speelde, wat de activiteit inhield, de door BZK bestede middelen, de rol van BZK, de output/outcome, de relatie met de doelen van het doe-democratiebeleid en 'what if not/what if less'.

Uit het overzicht blijkt dat er is gewerkt aan zowel het vergroten van het aansluitingsvermogen van de overheid als het (via platforms) in positie brengen van burger. Dit is gedaan door partijen bij elkaar te brengen, ze kennis te laten delen en van elkaar te laten leren, experimenten op te zetten, kennis te ontwikkelen door onderzoeken te initiëren en door de inzet van diverse communicatiemiddelen: websites, nieuwsbrieven, magazines, publicaties, blogs, *social media*.

Hoofdpunten gesprekken

De overgang naar een echte doe-democratie met een participerende overheid is een transitie die al meer dan tien jaar gaande is en niet is meer te stoppen volgens de geïnterviewden. Er moet nog veel gebeuren voordat deze transitie voltooid is. De betrokkenen bij de activiteiten van BZK op dit terrein zijn positief over de aanjagende rol van het ministerie in de afgelopen jaren. BZK heeft eraan bijgedragen dat gemeenten, initiatiefnemers en sociaal ondernemers met elkaar in contact kwamen en dat er netwerken zijn ontstaan. De financiële bijdrage aan een aantal overkoepelende initiatieven waren essentieel om deze netwerken tot stand te brengen. Als rol voor BZK wordt vooral genoemd om een landelijk overzicht te hebben van wat er zich in de samenleving afspeelt en om overkoepelende netwerken en organisaties te ondersteunen met middelen, kennis en netwerken. De boodschap is dat er op lokaal niveau meer bereikt kan worden wanneer er landelijke steun is voor meer zeggenschap voor burgers.

S3 Conclusies

- De nota *De Doe-democratie* bevat algemeen gestelde doelen en strategische lijnen, en een versnellingsagenda. De in de periode 2012-2016 uitgevoerde activiteiten passen in deze strategische lijnen en sluiten aan bij de knelpunten en behoeften in het veld om handvatten aan te reiken voor samenwerking, kennis te delen, van elkaar te leren en knelpunten weg te nemen in (het omgaan met) wetten en regels.

- De evaluatie betreft de activiteiten van BZK gericht op de ontwikkeling van burgerinitiatief. Tot 2012 gebeurde dat onder de noemer 'In actie met burgers', vanaf 2013 'Doe-democratie' en sinds 2016 'Agenda lokale democratie'. De focus was steeds burgerparticipatie, waarbinnen wel verschuivingen optraden in zwaartepunten, personele bezetting en omvang en inzet van middelen.
- Er is in de onderzoeksperiode vanuit BZK met een enorme betrokkenheid, bevlogenheid, kennis en inzet gewerkt om anderen te ondersteunen bij initiatieven, om bijeenkomsten en congressen te organiseren, om experimenten en leer- en onderzoekstrajecten op te zetten en om via de website, twitter, blogs, LinkedIn en nieuwsbrieven het thema te agenderen, kennis te delen en om betrokkenen verder op weg te helpen.
- De instrumentkeuze is logisch gezien de ingezette strategie, namelijk laten zien wat er gebeurt, kennis verdiepen en kennis delen, experimenten opzetten, partijen van elkaar laten leren. Uit de gesprekken blijkt dat men positief is over deze inzet van BZK op het gebied van de doe-democratie en hoe daaraan invulling is gegeven.
- Gezien de omvang, breedte en diepte van de inspanningen heeft de BZK-inzet een bijdrage geleverd aan bewustwording en kennisontwikkeling over, en daarmee aan transitie naar een doe-democratie.
- Centrale rol van BZK op het terrein van de doe-democratie was om de juiste randvoorwaarden te scheppen om anderen (gemeenten, platforms en burgers) in stelling te brengen. De inzet van BZK heeft mede voor een (snellere) beweging gezorgd. In het veld zijn verschillende (landelijke) initiatieven ontstaan. De rol en ondersteuning van BZK was bij diverse projecten en initiatieven doorslaggevend.
- In het algemeen concluderen we dat de projecten op het niveau van output effectief zijn geweest. De overall-outcome kan niet hard en/of kwantitatief worden bepaald. Dat heeft zowel te maken met het gegeven dat in een complexe omgeving het meten van outcome op zichzelf moeilijk zo niet onmogelijk is, als met het feit dat BZK vooraf geen SMART geformuleerde doelen stelt en dat er geen nulmeting is gedaan. Daarnaast is er op projectniveau weinig informatie beschikbaar over bereikt resultaat en follow up.
- Op het thema doe-democratie werd gehandeld vanuit het perspectief van de participerende overheid waarbij co-creatie en het aansluiten van de overheid bij initiatieven van burgers om de ontwikkeling van deze initiatieven te versnellen centraal staan. Dat bepaalde de stijl van handelen en sturen: samen met andere partijen met ieder hun eigen deelbelangen zoeken naar een overkoepelend doel. En samen met anderen onderzoeken om zaken aan te scherpen en tot agendering te komen.
- In het verlengde daarvan ligt het principe van co-financiering. Co-financiering werkt als hefboom en bewerkstelligt commitment bij de partners die immers ook moeten mee-investeren. Co-creatie en co-financiering betekenen dat de sturingsmogelijkheden kleiner worden waardoor het lastiger is om sterk programmatisch en resultaatgericht te werk te gaan.

- De *Monitor burgerparticipatie 2016* zegt dat burgerparticipatie hoog op de agenda is blijven staan, maar dat dit zich niet vertaalt in een hogere (formele) burgerparticipatie. Experts en professionals zijn echter van mening dat de transitie naar meer burgerparticipatie onverminderd actueel is en dat dit een lange-termijnproces is met een hoge urgentie.
- Vaak was het aantal betrokken gemeenten, burgerinitiatieven en burgers beperkt. De indruk is dat het gaat om een relatief kleine groep koplopers, die elkaar regelmatig tegenkomen en dat er inderdaad nog een aanzienlijke opgave ligt om de doe-democratie bij meer gemeenten te laten landen.
- In relatie tot het thema van de doe-democratie heeft BZK geen directe sturingsrelatie met gemeenten en burgerinitiatieven. Met uitzondering van het beleidsonderzoek en de communicatie gaat het primair om activiteiten van anderen. Er is daardoor geen één-op-één-causaliteit tussen wat BZK inzet en wat er aan burgerinitiatieven en activiteiten van gemeenten uitrolt.
- Gelet op de relatief beperkte middelen en de grote hoeveelheid aan activiteiten kan - met enige voorzichtigheid - worden geconcludeerd dat de middelen efficiënt zijn ingezet. Gebleken is dat binnen het departement elk jaar opnieuw scherp naar de middelen werd gekeken, met als gevolg dat kostenbewust werd gehandeld. Er was ook altijd meer vraag voor ondersteuning dan er middelen waren, waarbij het budget het ene jaar flink lager was dan het andere.
- Het effect van 20 procent minder budget is in algemene zin moeilijk te beantwoorden, het gaat om een bonte verzameling van uiteenlopende activiteiten. Daarnaast werd er al gewerkt vanuit een bezuinigingsopgave: de beschikbare middelen waren - met name in 2014 en 2016, maar ook in andere jaren - ontoereikend om datgene te doen wat het team wilde en waarvoor verzoeken werden gedaan. Bij veel van de projecten betekent 20 procent minder middelen dat het wel door had kunnen gaan, maar in meer bescheiden vorm.
- Keerzijde van het niet verzekerd zijn van structurele middelen, is dat het moeilijk was lange-termijnplannen te maken en systematisch programmatisch te werk te gaan.
- Zo is niet altijd duidelijk waarom is gekozen voor bepaalde thema's en de combinatie van thema's met instrumenten. Mede gelet op de schaarse middelen had een meer programmatische benadering kunnen leiden tot een meer expliciete en ook zakelijke afweging. Meer scherppte in afspraken vooraf, projectevaluaties en monitoring op uitkomsten en effecten kunnen hierin ondersteunend zijn.

1 Inleiding

1.1 Evaluatieonderzoek inzet BZK op doe-democratie en burgerschap

In opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) hebben Decisio en DSP Groep een evaluatieonderzoek verricht naar de beleidsinzet van het ministerie op het terrein van burgerschap en doe-democratie. In het voorliggend rapport doen wij daarvan verslag. Het doel van de evaluatie is om BZK inzicht te bieden in de mate waarin de beschikte middelen en instrumenten van het ministerie in de periode 2012-2016 hebben bijgedragen aan de transitie naar de doe-democratie. De evaluatie is een van de bouwstenen voor de beleidsdoorlichting die in 2017 van artikel 6.4 'Burgerschap' zal worden gedaan.

De doe-democratie

Het kabinet Rutte II heeft in juli 2013 de nota *De Doe-democratie* uitgebracht, waarin staat wat de doe-democratie inhoudt en welke onderwerpen deze 'versnellingsagenda' omvat. Doe-democratie wordt in de nota gedefinieerd als 'een vorm van meebeslissen van burgers door zelf maatschappelijke vraagstukken op te pakken'. Het beleid richt zich op activiteiten die de deelname van burgers aan maatschappelijke activiteiten stimuleren. De versnellingsagenda van de doe-democratie bestaat uit twee hoofdlijnen: (1) het in positie brengen van burgers en bedrijven en (2) het vergroten van het aansluitingsvermogen van de overheid. De financiële middelen in de periode 2012-2016 van ongeveer € 4,9 miljoen zijn ingezet voor bijeenkomsten en congressen, subsidies aan initiatieven, onderzoek en advies, en communicatie.

1.2 Hoofdvraag

De evaluatie beantwoordt de volgende hoofdvraag: "Zijn de middelen en instrumenten van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in de periode 2012-2016 doeltreffend en doelmatig ingezet om de doe-democratie invulling te geven?". In het verlengde hiervan moet de evaluatie in beeld brengen wat de gevolgen voor het beoogde beleid en mogelijke neveneffecten zouden zijn als het budget met 20 procent wordt gekort. De evaluatie betreft de activiteiten van BZK gericht op ontwikkeling van burgerinitiatief. Dat heette tot 2012 'In actie met burgers', vanaf 2013 (met de kabinetsnota) 'Doe-democratie' en sinds 2016 'Agenda lokale democratie'. Dit is een continue inzet op het vergroten van burgerparticipatie, deels programmatisch overlappend, deels in de tijd ook verschuivend in focus, bezetting en omvang en inzet van middelen.

1.3 Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk bevat de beleidsreconstructie: wat was de beleidsinzet, welke doelen waren gesteld, wat waren de instrumenten en veronderstelde werkingsmechanismen, welke middelen zijn besteed en welke activiteiten uitgevoerd? Hoofdstuk 3 gaat dieper in op de activiteiten, rol en inzet BZK, wat er is bereikt en de verwachte gevolgen als er 20 procent minder middelen beschikbaar zouden zijn. Hoofdstuk 4 bevat de voornaamste punten uit de gesprekken.

2 Beleidsreconstructie

2.1 Kabinetsbeleid

Het kabinet Rutte II heeft zich ten doel gesteld om “de deelname van burgers aan maatschappelijke activiteiten (te) stimuleren”. In de nota *De Doe-democratie* (2013) heeft het kabinet de beleidsinzet op dit terrein beschreven. Hiermee speelt het kabinet in op een transitie die al langer gaande is (zie kader 2.1).

Kader 2.1. Het initiatief bij de burger

Het maatschappelijk initiatief wordt verdeeld door drie actoren in de maatschappij: overheid (of staat), gemeenschap en markt (Evers en Laville, 2004)¹. In de geschiedenis is het zwaartepunt van initiatief verschoven tussen deze actoren. Voor 1960 bepaalden de kerk en particuliere initiatieven veel van de lokale activiteit. De bedrijven en staat hebben dit overgenomen in een combinatie van management-overheid en vrije markt. Momenteel vindt een verschuiving plaats naar een grotere rol voor de burger in maatschappelijke kwesties: de doe-democratie.

Er zijn drie redenen voor deze transitie (WRR, 2012):

- De verzorgingsstaat krimpt door budgettaire grenzen en een compacte overheid.
- De burger wordt mondiger en bemoeit zich sterker met de samenleving. De toenemende digitalisering van Nederland en de netwerksamenleving die hieruit volgt vergroten de slagkracht van de burger.
- Mensen ervaren een gebrek aan sociale cohesie. Als reactie hierop worden initiatieven opgezet om onderlinge samenwerking en vertrouwen (tussen overheid, burgers en bedrijfsleven) te versterken.

De transitie naar meer doe-democratie is ook een reactie op ontwikkelingen als schaalvergroting, decentralisaties en bezuinigingen. Maatschappelijke ontwikkelingen zorgen ervoor dat burgers vaker rechtstreeks betrokken zijn bij hun eigen leefomgeving. Burgers en instellingen wachten niet meer op politieke besluiten maar lossen zelf maatschappelijke kwesties op, is de gedachte. Er bestaan verschillende vormen van burgerparticipatie. Burgers kunnen inspraak hebben op reeds afgeronde plannen, kunnen betrokken worden bij beleidsvorming of kunnen zelf initiatieven ondernemen. Op deze laatste vorm ligt de focus in een doe-democratie.

De verhouding tussen overheid en samenleving is sterk in beweging. Niet alleen stapt de samenleving op allerlei domeinen in, de overheid laat zelf ook op tal van vlakken los. Burgerinitiatieven ontstaan logischerwijs uit eigen beweging (*bottom up*). Er is een beweging gaande om burgers en bedrijven te betrekken bij het uitvoeren van publieke taken. De overheid doet steeds meer samen of laat activiteiten geheel aan andere initiatiefnemers over². Het écht overlaten aan de burger staat op gespannen voet met de vaak door de overheid gehanteerde *top down*-benadering. Voor het mogelijk maken van

¹ In opeenvolgende studies wordt hier ook het maatschappelijk-middenveld aan toegevoegd, bestaande uit o.a. non-gouvernementele organisaties (Avelino en Wittmayer 2014).

² Om te verklaren waarom burgers wel of niet participeren in de samenleving wordt vaak gebruik gemaakt van het CLEAR-model (*Can do, Like to, Enabled to, Asked to en Responded to*). Gemeenten kunnen inspelen op de factoren in het model om burgerparticipatie te bevorderen.

burgerinitiatieven is het enerzijds van belang dat de overheid los laat. Anderzijds is het zaak dat de overheid deze initiatieven stimuleert en faciliteert en dat ze ervoor zorgt dat ze er zelf ook klaar voor is. Het rijk zet hierbij in op een beweging van burgerparticipatie naar overheidsparticipatie:

“Veel burgers voelen zich betrokken bij hun wijk of omgeving en zetten zich daar vrijwillig voor in. Dit heet burgerparticipatie. Ze doen vrijwilligerswerk, organiseren schoonmaakacties in de straat, kopen collectief zonnepanelen in of richten een lokale zorgcoöperatie op. Of ze praten mee over de gemeentebegroting. (...) Als mensen zelf meer initiatieven nemen, vraagt dat om een andere rol van de overheid. Die sluit steeds vaker aan bij de initiatieven in de samenleving. Dit heet overheidsparticipatie. De rol van de overheid is ondersteunend.”

Bron: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/burgerschap/inhoud/burgerparticipatie>

2.2 Rolopvatting BZK thema doe-democratie

Het kabinet is van mening dat het bescheidenheid past. In een brief dd. 14 oktober 2013 schrijft de minister aan de Tweede Kamer: “De doe-democratie is een ontwikkeling die vanuit de samenleving, de burgers begint.” De overheid moet in zijn visie bij maatschappelijke vraagstukken minder sturen en meer uitgaan van de kracht van de samenleving en hierbij aansluiting zoeken. En dat er voor de ontwikkeling van doe-democratie geen stappenplan of blauwdruk is. “De ontwikkeling is een maatschappelijk veranderproces, een zoektocht naar nieuwe verhoudingen en verdeling van verantwoordelijkheden. “Zoals gezegd past het kabinet bescheidenheid bij de ondersteuning van die kracht van de samenleving. Dat is ook de reden dat het kabinet expliciet geen uitvoeringsagenda heeft opgenomen in de nota, maar gezamenlijk met maatschappelijke partners en mede-overheden een versnellingsagenda heeft opgesteld die is gepresenteerd in hoofdstuk drie van de nota.” De inzet van BZK is ‘kennis delen, partijen verbinden en experimenten stimuleren en faciliteren’³. Doelgroep zijn gemeenten, platforms en initiatiefnemers van burgerparticipaties.

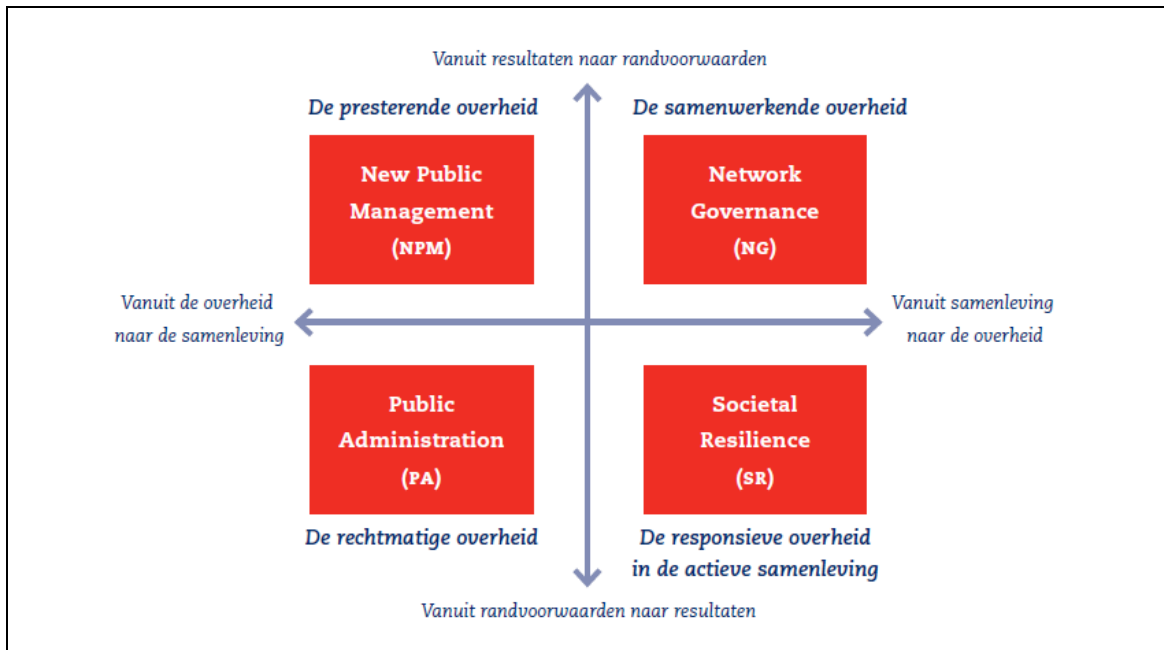
In de begroting voor 2013 van artikel 6.4 wordt het als volgt verwoord: “Het Kernteam burgerschap agendeert de verandering die getypeerd kan worden als ‘van burgerparticipatie naar overheidsparticipatie’ en draagt op verschillende manieren bij aan deze noodzakelijke transitie naar “meer burger, minder overheid”. Focus ligt op enerzijds overheden in positie brengen, m.n. gemeenten, en anderzijds op burgers in positie brengen. Het gaat om zichtbaar maken wat er al gebeurt, leren, kennisdelen, experimenteren, wegnemen van belemmeringen en onderzoek doen naar nieuwe organisatie- en financieringsvormen voor maatschappelijk initiatief en waar nodig aanpassing van wet- en regelgeving.”

Bij de versnellingsagenda was de rol van BZK primair responsief en participatief, primair het kwadrant rechtsonder met een doorloop naar rechtsboven in figuur 2.1. Co-creatie en het aansluiten van de overheid bij initiatieven van burgers om de ontwikkeling van deze initiatieven te versnellen staan centraal. Dat bepaalt de stijl van handelen en sturen: samen met andere partijen met ieder hun eigen

³ Zie ook het artikel van het Team Doe-democratie dd. 15 maart 2015 op socialevraagstukken.nl: <http://www.socialevraagstukken.nl/op-weg-naar-democratisch-professionalisme/>.

deelbelangen zoeken naar een overkoepelend doel. En samen met anderen onderzoeken om dingen aan te scherpen en tot agendering te komen. In het verlengde daarvan ligt het principe van co-financiering. Co-financiering bewerkstelligt commitment en een focus op het behalen van resultaat, want als je er geld instopt (en tijd en menskracht) is het ook (mede) van jou. De financiële bijdrage van BZK werkt tevens vaak als hefboom om gelden van derden te verkrijgen.

Figuur 2.1. Vormen van overheidssturing

Bron: Van der Steen et al. (2014)

De rolinvulling als responsieve, participerende overheid betekent beperkte sturingsmogelijkheden, waardoor het ook lastiger wordt om sterk programmatisch te werk te gaan. Het risico is “dat er uiteindelijk weinig zicht is op wat er precies gebeurt en de ‘delivery’ in de vorm van prestaties achterblijft”⁴. Het ministerie is echter niet alleen responsief geweest, maar heeft zelf ook - al dan niet samen met anderen - activiteiten geïnitieerd, bijeenkomsten en congressen georganiseerd, onderzoeken uitgezet, de website doedemocratie.net opgezet en beheerd, en nieuwsbrieven gemaakt. De rol van BZK blijft daarbij ‘vanuit de samenleving naar de overheid’ en primair gericht op het scheppen van de juiste randvoorwaarden om anderen in stelling te brengen.

Uit de gesprekken met de betrokken beleidsambtenaren komt naar voren dat in de beginperiode van de doe-democratie de directie zich realiseerde dat de (rijks)overheid zich anders zou moeten opstellen om echt uitvoering te geven aan het begrip ‘overheidsparticipatie’. Hoe die nieuwe rol precies ingevuld moest worden bleek een zoektocht, een proces van werkende weg verkennen hoe samenleving, markt en overheid zich opnieuw tot elkaar moeten gaan verhouden.

⁴ Van der Steen et al. (2014), *Sedimentatie in sturing; systeem brengen in netwerkend werken door meervoudig organiseren*, p. 24.

De doe-democratie was (en is) klein en in opkomst. De rol van de overheid hierin is vooral zaken mogelijk maken zoals is gebeurd bij bijvoorbeeld Kracht in Nederland en G1000. Idee daarbij was om in de opstartfase financieel te ondersteunen, vervolgens andere partners aan laten haken om uiteindelijk het initiatief op eigen benen te laten staan.

Er was bij de start in 2012/2013 geen sprake van een echt programmatische aanpak, vanaf 2015 heeft het team dat er meer ingebracht en de beweging ingezet om de redelijk abstracte versnellingsagenda om te bouwen naar een meer concrete uitvoeringsagenda. Tevens is toen gewerkt aan het verbeteren van het inzicht in de besteding van middelen en werd er meer samenhang gezocht met het informatiebeleid. Tegelijkertijd kwamen budget en menskracht onder druk te staan.

2.3 Doelen

Inspelen op knelpunten

Voor de doeltreffendheid van de versnellingsagenda doe-democratie is het van belang dat deze inspeelt op aanwezige knelpunten bij burgerinitiatieven:

- *Opzetten van samenwerking met gemeente en anderen.* Dit is het belangrijkste knelpunt. Daarnaast zijn de handelingsnelheid, het vertrouwen in een initiatief en (verschil in) werkwijze/werkcultuur knelpunten.
- *Kennis, capaciteit en faciliteiten.* Uit de gesprekken komt naar voren dat het veel initiatiefnemers ontbreekt aan kennis, capaciteit en faciliteiten om initiatieven op te zetten en verder te brengen. Ook gemeenten hebben niet altijd voldoende menskracht en middelen.
- *Wet- en regelgeving* leiden op zichzelf niet tot knelpunten, maar kunnen belemmerend werken, met name in de wijze waarop ermee in de uitvoering wordt omgegaan.
- *Financiën.* Veel initiatieven ondervinden hinder van een gebrek aan financiële middelen, zowel in de startfase als tijdens de uitvoering. Een van de oorzaken hiervoor is dat de aanvraag van subsidies of de 'toegang' tot financiële middelen als complex en onduidelijk wordt ervaren.

Doelen en actielijnen

Het kabinet richt zich met de doe-democratie op twee fronten: (1) het (door de gemeenten) in positie (laten) brengen van burgers en bedrijven en (2) het vergroten van het aansluitingsvermogen van de overheid.

Schema 2.1. Doelen en acties in positie brengen van burgers en bedrijven

Doelen	Voorbeeldacties
Het overdragen van zeggenschap van overheid naar samenleving	Burgers met wijkbudgetten de mogelijkheid geven hun eigen plannen in de buurt uit te voeren
Toenemende mogelijkheden voor burgers om hun eigen leefomgeving te bepalen	Handreikingen aan gemeenten om burgers te betrekken in lokale aanbestedingsprocedures
Burgers die zonder overheid oplossingen voor maatschappelijke kwesties tot stand brengen	Faciliteren van platforms voor bewonersinitiatieven
Een overheid die loslaat, faciliteert en ruimte geeft aan initiatieven uit de samenleving;	In het programma 'Ruim op die regels' wordt gezocht naar ruimte binnen bestaande regels en procedures
Een overheid die verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers en tegelijkertijd onderlinge samenwerking stimuleert.	Faciliteren van platforms en/of organiseren van bijeenkomsten om democratische participatie van burgers te stimuleren (bijvoorbeeld G1000)

Bron: *Kabinetsnota De doe-democratie*, bewerking Decisio

Wanneer mensen meer initiatieven nemen, vraagt dit om een andere rol van de overheid. Deze rol is veranderd al naar gelang plaatselijke gebruiken, tijd en omstandigheden. De overheid in een doe-democratie moet voornamelijk een ondersteunende rol spelen. De gemeente kan bijvoorbeeld voorzieningen aanbieden of beschikbaar stellen zodat burgerinitiatieven de ruimte krijgen. De politiek moet hiertoe open staan voor verandering en beseffen dat kennis en ervaring van burgers nodig zijn.

Schema 2.2. Het vergroten van het aansluitingsvermogen van de overheid

Doelen in doe-democratie	Voorbeeldacties
Openstaan voor verandering	Kennisbijeenkomsten rondom burger- en overheidsparticipatie organiseren voor gemeenteambtenaren
Werken aan en met de juiste mensen	Gemeenteambtenaren trainen/van elkaar laten leren/met elkaar in discussie laten gaan over vaardigheden en houding. Een nieuwe aanpak in sollicitatieprocedures
Regelgeving flexibel toepassen	Gemeenteambtenaren trainen/van elkaar laten leren/met elkaar in discussie laten gaan over oplossingsgericht te werk te gaan en hoe bepaalde regels precies in elkaar zitten
Burgers op de hoogte houden	Bijvoorbeeld ontwikkelingen binnen de gemeente naar buiten brengen via een online kanaal zodat burgers hierop kunnen reageren
Aansluiten bij burgerinitiatieven	Bijvoorbeeld door een online platform te faciliteren dat is ontwikkeld door burgers
Bestedingen transparant en inzichtelijk maken	Burgers inzicht geven in bestedingen zodat ze kunnen meedenken over beleidsprioriteiten
Vasthoudend loslaten	Samenwerken, maar wel de regie houden over het budget. Bijvoorbeeld bij gevoelige zaken zoals bezuinigingskeuzen in een buurt

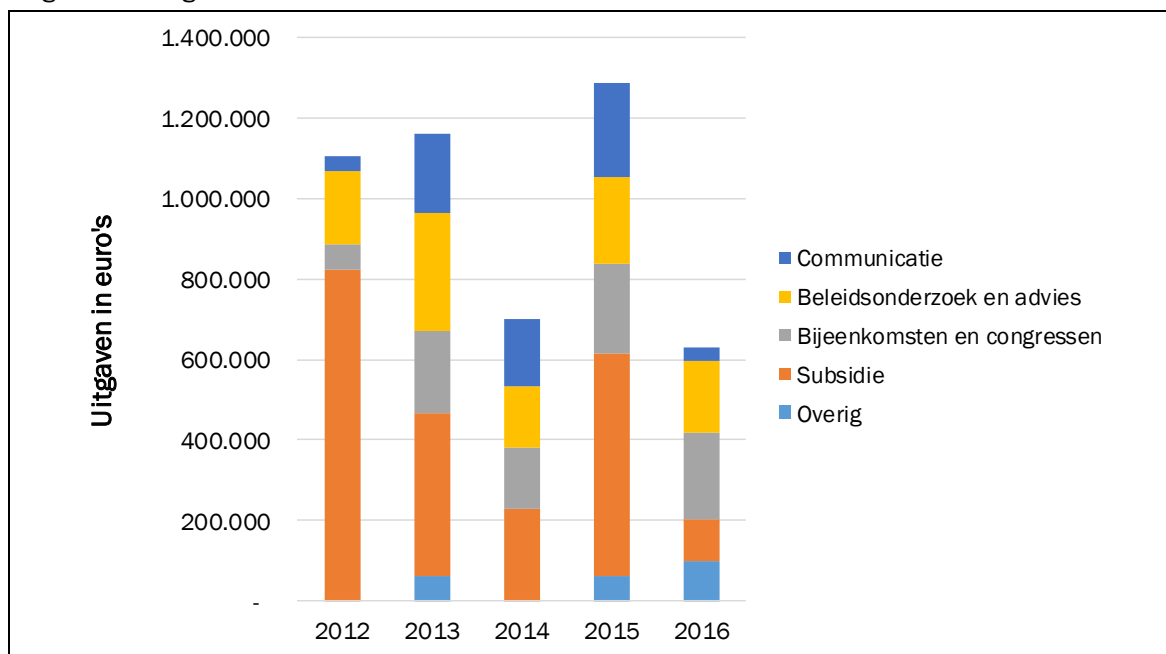
Bron: *Kabinetsnota De doe-democratie*, bewerking Decisio

2.4 Instrumenten en middelen

De BZK-uitgaven voor de doe-democratie in de periode 2012-2016 beslaan in totaal € 4,9 miljoen. In de administratie van het ministerie zijn de uitgaven onderverdeeld naar subsidies, bijeenkomsten & congressen, beleidsonderzoek, beleidsadvies, communicatieadvies en –middelen, website en overig (automatiseringsvraagstukken, shared service organisatie SSO), zie figuur 2.2. Binnen deze categorieën komen beide hoofddoelen (in positie brengen burgers en bedrijven en vergroten aansluitingsvermogen overheid) met daarbinnen de verschillende thema's als wegnemen knelpunten in wet- en regelgeving, maatschappelijk aanbesteden, faciliteren platform voor initiatieven en bewustwording en kennisdeling politici en ambtenaren.

De uitgaven varieerden sterk van jaar tot jaar, die in 2014 en 2016 waren aanzienlijk lager dan in 2013 en 2015. Met name de hoogte van de totaal verleende subsidies fluctueert.

Figuur 2.2. Uitgaven BZK aan Doe-democratie 2012-2016

Bron cijfers: Ministerie van BZK, bewerking Decisio

Het Doe-democratie-team had een vaste bezetting van circa 5 fte.

De terugkerende discussie over de inzet van de (schaarse) middelen had als voordelen dat er een prikkel was om efficiënt te werk te gaan en dat er echt moest worden aangesloten bij wat er omging in het land. Zoals eerder aangegeven had daarbij de keuze voor co-financiering als bijkomend effect dat de kans op impact groter was vanuit de intrinsieke motivatie bij partners.

2.5 Ontwikkeling burgerparticipatie 2012-2016

De doe-democratie: nog een weg te gaan

Uit het *Continu Onderzoek Burgerperspectieven* van het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt al geruime tijd dat ruim 60 procent van de kiesgerechtigde bevolking het van belang acht dat burgers mee kunnen beslissen over belangrijke aangelegenheden. Uit de gevoerde gesprekken voor deze evaluatie en uit ander onderzoek komt naar voren dat overheden tegelijkertijd van de burger een grotere rol verwachten op het gebied van zorg, welzijn en leefomgeving. De gesproken experts en praktijkmensen zijn van mening dat de transitie naar meer burgerparticipatie volop actueel is en dat er heel veel gebeurt. Rode draad is dat dit een langdurig proces is met een hoge urgentie. In dit proces past geen vrijblijvendheid vanuit de overheid, maar juist een krachtige, (pro)actieve rol en een lange adem, is een veel gehoorde opvatting.

Overheidsparticipatie en co-creatie met burgerinitiatieven zijn echter geen eenvoudige opgaven, zoals bijvoorbeeld blijkt uit onderzoek naar 14 bewonersbedrijven. “Veel geïnterviewde bewonersbedrijven geven aan dat ze in hun opstartfase te maken kregen (en krijgen) met ingewikkelde regelgeving, verschillende belangen van betrokken gemeentelijke afdelingen, fundamentele veranderingen in het organisatieapparaat van gemeenten en ‘wispelturigheid’ die samenhangt met politieke besluitvorming”⁵.

Monitors burgerparticipatie 2013 en 2016

In de *Monitor burgerparticipatie 2013* van ProDemos wordt aangegeven dat de groeiende aandacht voor het vastleggen van burgerparticipatie in beleidsdocumenten zich heeft doorgezet, met name ook in kleine gemeenten. Een hogere participatie van burgers in formele zin wordt betwijfeld, wel komen burgers en organisaties in grote mate informeel met de vraag om ondersteuning bij burgerinitiatieven bij de gemeente. Twee jaar later constateert ProDemos in de *Monitor Burgerparticipatie 2016* dat er veel aandacht is voor de Doe-democratie en voor eigen initiatieven van burgers en dat burgerinitiatieven inderdaad in veel gemeenten voorkomen. Precieze cijfers zijn niet beschikbaar. De monitor zegt “dat er vrij weinig veranderingen zijn ten opzichte van twee jaar geleden. Gemeenten noemen nieuwe methoden van burgerparticipatie zoals de G1000 of nieuwe instrumenten zoals ‘Right to Challenge’, maar het niveau van participatie en de mogelijkheden voor inwoners om te participeren zijn gelijk gebleven.” Gemeenten blijven wel investeren in de formele mogelijkheden voor burgerparticipatie (zoals verordeningen). In de politiek-bestuurlijke rolverdeling ziet ProDemos weinig beweging: “de raad stelt de kaders en het college legt zich meer toe op het informeren van de raad en het realiseren van betrokkenheid van burgers.” De hoogste mate van invloed die gemeenten toekennen aan burgers is vooral ‘raadplegen’ en ‘adviseren’.

⁵ TU Delft (2015), *Project kennisontwikkeling experiment bewonersbedrijven*, p. 130.

3 Inzet en resultaten 2012-2016

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de activiteiten en projecten die door BZK zijn opgezet dan wel ondersteund. Per project/activiteit/initiatief wordt ingegaan op het doel, de periode waarin het speelde, wat de activiteit inhield, de door BZK bestede middelen, de rol van BZK, de output/outcome, de relatie met de doelen van het doe-democratiebeleid en 'what if not/what if less'. De lijst is niet uitputtend, maar geeft wel een zowel breed als diep overzicht van wat er op de verschillende werkgebieden en thema's is gedaan en besteed. Met de hier beschreven activiteiten en projecten was in totaal 3,5 miljoen euro aan BZK-middelen gemoeid in 2012-2016, ruim 70 procent van het totale budget. De beperkte doorlooptijd van dit onderzoek in combinatie met de grote hoeveelheid aan verschillende activiteiten maakt het ook praktisch niet doenbaar alle inspanningen te beschrijven.

Overwegingen bij 'outcome' en 'what if not/what if less'

De aspecten 'outcome' en 'what if not/what if less' zijn de meest complexe factoren. De outcome van beleidsinspanningen is in het algemeen moeilijk te isoleren van andere invloeden en speelt vaak ook op langere termijn. Dit geldt zeker voor de rol en het instrumentarium van BZK op het terrein van de doe-democratie. De outcome van bijeenkomsten, onderzoeken en experimenten is dat er kennis is ontwikkeld en gedeeld, dat er bewustzijn is gecreëerd, dat mensen en partijen bij elkaar zijn gebracht. Deze effecten zijn van belang voor de transitie naar meer (mogelijkheden voor) burgerparticipatie, maar ze vertalen zich niet per se en niet direct in meer burgerinitiatieven. Bij de what if not/what if less-vraag gaat het om of de output/outcome ook zonder BZK-inzet zou zijn bereikt. Het antwoord hierop is vaak 'nee', maar wat als er minder geld beschikbaar zou zijn? Het overzicht van de uitgaven in de onderzoeksperiode in het voorgaande hoofdstuk maakt duidelijk dat het beschikbare budget door de jaren heen fluctueerde. Dit betekende dat de directie al met de situatie moest omgaan dat de omvang van de beschikbare middelen onzeker was en in bepaalde jaren (2014, 2016) aanzienlijk minder was dan in het voorgaande jaar. Dit werd vooral opgevangen door minder subsidie te verstrekken en lagere communicatie-uitgaven. Daarnaast is vanaf 2014 minder aan onderzoek besteed. Dat er minder aan subsidies is uitgegeven lijkt niet zo te passen bij een overheid die anderen in positie wil brengen en die responsief wil zijn 'vanuit samenleving naar overheid'. Dit hoeft uiteraard niet altijd met geld, maar geld is vaak wel nodig om initiatieven van de grond te tillen. Anderzijds passen minder subsidies wel bij het adagium 'minder overheid'.

3.2 Bijeenkomsten en congressen

Borders to cross

Doel

Het doel van Borders to cross was om internationale uitwisseling van innovatieve praktijken, kennis en ervaring te stimuleren op terrein van democratische en maatschappelijke innovatie. Hiermee wor-

den ook innovaties opgehaald die de Nederlandse praktijk kunnen versterken. Daarnaast was de conferentie een moment om de Nederlandse praktijk en visie op doe-democratie en burgerschap te etaleren en agenderen.

Jaar / periode

2013

Beschrijving activiteit

Borders to cross was een initiatief van het ministerie van BZK samen met veertien partnerorganisaties uit het maatschappelijk middenveld, de overhead en de academische wereld. De conferentie duurde 48 uur. Thema's als zeggenschap, coöperaties, maatschappelijk aanbesteden en democratische vernieuwing werden besproken aan de hand van praktijkvoorbeelden.

Middelen BZK

In 2013 heeft BZK eenmalig 29.403 euro bijgedragen aan een partij die de organisatie en begeleiding van het congres op zich nam. Verder is er circa 110.000 euro besteed aan onder andere locatie, aankleding, sprekers en workshops. Daarnaast is 165.000 euro van andere partners verworven.

Rol BZK

Het ministerie van BZK heeft naast financieel ook organisatorisch bijgedragen aan het congres.

Output/outcome

De conferentie had 250 deelnemers uit binnen- en buitenland. Mensen met verschillende achtergronden kwamen bijeen: maatschappelijk middenveld, initiatiefnemers, wetenschappers, ministeries, gemeenten en internationale overheden. De deelnemers uit de verschillende landen bleken te werken aan dezelfde ambities, hetgeen inspirerend en informatief was. Het was echter lastig om echt van elkaar te leren omdat omstandigheden en werkwijzen zeer verschillend zijn. Ongeveer 15 procent van de deelnemers waren gemeenten.

Bijdrage doelen/ambities doe-democratie

Een overheid die verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers en tegelijkertijd onderlinge samenwerking stimuleert.	Borders to cross was een bijeenkomst om internationale kennis uit te wisselen over democratische participatie van burgers
--	---

'What if not / what if less'

Zonder BZK was Borders to Cross niet georganiseerd. BZK was mede-initiatiefnemer en dekte bijna de helft van de kosten af.

Burgerconferentie

Doel

Een dag van gesprekken met deelnemers uit verschillende gemeente. Het doel van de conferentie was het vinden van hetgeen 'ons Nederlanders' bindt.

Jaar / periode

25 juni 2016 te Arnhem

Beschrijving activiteit

De dag bestond uit 36 gesprekken met verschillende thema's op 12 verschillende locaties door Arnhem. Deelnemers waren een doorsnee van inwoners uit 9 gemeenten door heel Nederland die allemaal samen in een bus naar Arnhem kwamen.

Middelen BZK

157.558 euro

Rol BZK

De rol van BZK in deze burgerconferentie is vooral die van opdrachtgever.

Output/ outcome

De conclusies en uitkomsten zijn samengevat en er is een enquête uitgevoerd onder de deelnemers. Een magazine, documenten met conclusies en uitkomsten van de enquête zijn geproduceerd. Deelnemers waren positief over deelname aan de burgerconferentie. Oplossingen zijn naar voren gekomen voor onder andere: tolerantie, inkomensongelijkheid, privacy, integratie, rechte op zorg en godsdienstvrijheid. Een gesprek tussen burgers uit verschillende gemeenten heeft onderlinge samenwerking gestimuleerd en geleid tot oplossingen voor de maatschappij.

Bijdrage doelen/ambities doe-democratie

Een overheid die verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers en tegelijkertijd onderlinge samenwerking stimuleert.

What if not

Zonder BZK-subsidie was de burgerconferentie niet gehouden.

Greenwish (leerprogramma's)

Doel

Greenwish is een adviesorganisatie die mensen adviseert in het opzetten van maatschappelijke projecten en ondernemingen. Daarnaast adviseert Greenwish overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven in het slimmer en vruchtbaarder samenwerken met initiatieven uit de gemeenschap.

Greenwish is op verschillende manier betrokken geweest bij de doe-democratie met activiteiten en onderzoeken in opdracht van het ministerie van BZK. Bij deze activiteiten stond kennisdelen, professionaliseren en inspiratie op doen steeds centraal. Het programma Empowering People leert rijksambtenaren maatschappelijk initiatief te benutten bij rijksbeleid en rijksopgaven. De ervaringen worden uiteindelijk gebundeld in een verslag met leerpunten. Dit stelt BZK in staat deze kennis te verspreiden en vertalen naar landelijk beleid. Het leerprogramma Academie voor knooppunten wil door middel van kennis delen en inspiratie opdoen bestaande en nieuwe knooppunten professionaliseren.

Jaar / periode

2014 – heden. De academie voor knooppunten is sinds 2015 van start. Empowering people is in 2014 van start gegaan. Inschrijving is voor beide programma's nog mogelijk.

Beschrijving activiteit

Via de academie worden modules aangeboden door en voor partijen die de knooppunten versterken. Fysieke ontmoetingen van 10 tot 20 personen worden georganiseerd. Daarnaast worden informatieve documenten en filmpjes online gedeeld. In het kader van de academie is onderzoek uitgevoerd naar de verschillende varianten knooppunten die bestaan in de samenleving. In het programma Empowering People werken gemeenten praktisch samen met initiatieven uit de gemeenschap. Er worden onder andere experimenten opgezet waar ambtenaren leren over hun rol in het versterken van maatschappelijk initiatief en wat dit betekent voor hun dagelijks werk.

Middelen BZK

In 2014 is het programma Empowering people met 35.090 euro ondersteund. Deelnemende gemeenten droegen 50 procent bij. De Academie voor knooppunten is in 2015 met 26.075 euro ondersteund.

Rol BZK

Subsidiënt

Output/outcome en 'what if not / what if less'

Tot nu toe deden ruim 70 initiatiefnemers en sociaal ondernemers en 150 ambtenaren mee. Steeds vinden er 2 plenaire bijeenkomstenplaats en een intervisiebijeenkomst met collega's. Daarnaast zijn er gesprekken tussen ambtenaren en initiatiefnemers. De Academie is een programma voor de knooppunten voor maatschappelijk initiatief in Nederland. Circa 160 knooppunten hebben zich aangesloten, er zijn 6 bijeenkomsten geweest voor deze knooppunten en 4 voor gemeenten. Het programma is afgelopen, maar het netwerk bestaat nog. Dit betekent dat er nog steeds kennis en informatie over nieuwe bijeenkomsten of financieringsmogelijkheden wordt gedeeld. Hier doen voornamelijk de actieve knooppunten aan mee.

Bijdrage doelen/ambities doe-democratie

Openstaan voor verandering	Kennisbijeenkomsten rondom burger- en overheidsparticipatie voor gemeenteambtenaren
Een overheid die verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers en tegelijkertijd onderlinge samenwerking stimuleert. Aansluiten bij burgerinitiatieven	De publicatie 'Knooppunten voor maatschappelijke initiatieven' biedt aanbevelingen voor het verder ontwikkelen van knooppunten die maatschappelijke initiatieven ondersteunen en geeft daarnaast succesvolle aanbevelingen aan knooppunten, gemeenten en de Rijksoverheid.

Krachttoer

Doel

De Krachttoer is een initiatief van BZK en VNG en is gestart in 2013. Het doel van het initiatief is het ondersteunen van gemeenten bij hun zoektocht naar hun rol in de doe-democratie.

Jaar / periode

2013 – 1 december 2016

Beschrijving activiteit

De Krachttoer is steeds een evenement van één dag. Een bus rijdt door heel Nederland en sluit aan bij festivals of bijeenkomsten in gemeenten. De Krachttoer werkt op verschillende manieren waardoor de bijdrage passend is bij de lokale vraag en situatie. De Krachttoer levert lokaal maatwerk rondom:

- Ontmoeting en verbinding tussen actieve bewoners en gemeente.
- Podium om maatschappelijk initiatief meer zichtbaarheid te geven.
- Aanreiken van workshops, sprekers, voorbeelden en instrumenten.

Middelen BZK

BZK heeft in 2013 50.000 euro, in 2014 ook 50.000 euro en in 2015 105.000 euro subsidie verleend. In 2015 werd gekozen voor een doorstart van de Krachttoer tot en met 2016. Het proces bleef gelijk, een aantal praktische zaken werden aangepast. Uit de administratie blijkt dat tussentijds is geëvalueerd met het projectteam, direct betrokkenen van VNG en BZK en met gemeenten waar de krachttoer is geweest. Dit is gebeurd om lessen te leren voor het vervolg/ de doorstart van de Krachttoer in 2015.

Rol BZK

Subsidieverstrekker

Output/outcome

De Krachttoer is in de periode 2013 en 2016 ongeveer 90 keer het land in geweest. Waarvan vaak als onderdeel van een congres of bijeenkomst voor meerdere gemeenten (40 à 50). In 2013 zijn daarnaast filmpjes gedeeld op Youtube met gezamenlijk meer dan 10.000 views.

Bijdrage doelen/ambities doe-democratie

Openheid overheid, overheid en burger met elkaar in gesprek laten gaan

'What if not / what if less'

Met minder budget kan minder vaak het land in worden gegaan.

Stichting Netwerk Democratie

Doel

Netwerk Democratie zet zich in voor een gelijkwaardige informatiepositie tussen overheid en burger door het bevorderen van transparantie, toegankelijkheid en accountability van de overheid. Tegelijkertijd zet Netwerk Democratie zich in om burgerparticipatie te stimuleren, burgerinitiatief meer zichtbaar te maken en burgers het gereedschap te bieden om zich op effectieve manier te verhouden tot de maatschappelijke instanties die hen vertegenwoordigen.

Bron: www.netdem.nl

**NET
WERK
DEMO
CRATIE**

Een van de activiteiten was het 'Leernetwerk Lokale Democratie 'Raadslid in de Doe-democratie' (LLD). De bijeenkomsten van het leernetwerk hadden tot doel duidelijkheid te brengen in de rol van raadsleden in een veranderende samenleving.

Jaar / periode

Vanaf 2012 tot heden bestaat er een partnerschapsovereenkomst.

Beschrijving activiteit

Netwerk Democratie geeft gevraagd en ongevraagd presentaties en advies over diverse onderwerpen en attendeert BZK op innovatieve maatschappelijke ontwikkelingen en technieken op het terrein van het nieuwe burgerschap. In het leernetwerk 'Raadslid in de Doe-democratie' komen raads- en commissieleden uit diverse steden en dorpen bij elkaar om ideeën op te doen voor de invulling van de democratie in hun gemeente.

Middelen BZK

Het ministerie van BZK heeft Netwerk Democratie aan de start van de partnerschapsovereenkomst in 2012 voor 100.000 euro gesubsidieerd. In 2014 is een subsidiebijdrage van 30.000 euro verstrekt.

Rol BZK

In het partnerschap biedt BZK Netwerk Democratie de kans om een actieve rol te spelen bij beleids-trajecten en -dossiers. Daarnaast agendeert BZK voorgestelde thema's en geeft Netwerk Democratie toegang tot relevante netwerken en projecten.

Output/outcome

Voor december 2014 zijn 3 gezamenlijke activiteiten georganiseerd en hebben minimaal 8 contacten plaatsgevonden tussen medewerkers van Netwerk Democratie en de afdeling Interactie. Het Leernetwerk 'Raadslid in de Doe-democratie' is in 2015 georganiseerd. 35 raads- en commissieleden troffen elkaar tijdens verschillende bijeenkomsten. Dit leverde een publicatie op met best practices en inspiratie.

Bijdrage doelen/ambities doe-democratie

Sluit aan bij diverse doelen in beide lijnen

'What if not / what if less'

Twintig procent minder budget betekent minder bijeenkomsten en andere activiteiten.

Doe Open

Op 18 mei 2015 vond in Pakhuis de Zwijger in Amsterdam het Doe Open! Festival plaats. Doe Open! was een festival voor vernieuwende lokale bestuurders, ambtenaren, maatschappelijk initiatiefnemers en burgers.

Doel

Bezoekers informeren en inspireren en kennis uit te wisselen ten behoeve van een opener overheid.

Jaar / periode

Het festival vond plaats op 18 mei 2015.

Beschrijving activiteit

Eendaagse bijeenkomst met keynotes van Evelien Tonkens en minister Plasterk, workshops, verschillende programma's over onder andere de G1000, Right to Challenge, Overheidsparticipatie en Open Over Geld, mini-trainingen Elevator Pitching, gelegenheid om mee te doen aan het OpenRaadscafé en het Democratiespel.

Middelen BZK

Een bedrag van 29.000 euro onder andere voor zaalhuur, catering en sprekers.

Output / outcome

Ongeveer 800 deelnemers, waarvan relatief veel ambtenaren. Geen evaluatie door deelnemers.

Bijdragen doelen / ambities doe-democratie

Een overheid die verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers en tegelijkertijd onderlinge samenwerking stimuleert	Door het Doe open! Festival zijn stakeholders als gemeenten en burgers/ burgerinitiatieven in staat gesteld om kennis te nemen van innovatieve concepten/ projecten die inspiratie bieden voor de eigen praktijk
---	--

What if not / what if less

Zonder middelen van BZK was de bijeenkomst niet mogelijk geweest. Bij 20 procent minder middelen was het festival in een kleinere opzet mogelijk geweest.

3.3 Subsidies

In actie met burgers (VNG)

Doel

In actie met burgers! was een deelprogramma van het Actieprogramma lokaal bestuur. Het programma ging van start in 2008 en kan worden gezien als voorloper van het programma Doe-democratie. Het delen van kennis en ervaringen rond het betrekken van burgers staat centraal. Het doel van het programma was:

- Gemeenteraden en colleges te ondersteunen bij het vormgeven van hun nieuwe rollen in relatie tot burgers die zelf actief zijn ten behoeve van de gemeenschap.
- De basiskennis en vaardigheden van gemeenteraden en raadsleden over het omgaan met burgerparticipatie en initiatieven van burgers te versterken.
- Het ondersteunen van wethouders door middel van kleinschalige bijeenkomsten over nader te bepalen onderwerpen in relatie tot burgerparticipatie.
- Het omgaan met burgerparticipatie te verbeteren door ook andere spelers in de keten te betrekken, zoals gemeentesecretarissen, griffiers en strategische ambtenaren.

Jaar / periode

2008 – 2014

Activiteit / bijdrage doelen/ambities doe-democratie

Het programma wilde gemeenten de ruimte geven om te experimenteren met vormen van interactieve beleidsvorming en burgerinitiatieven. Door te experimenteren met nieuwe aanpakken in de praktijk deden gemeenteambtenaren kennis op. BZK faciliteerde de kennis- en ervaringsuitwisseling tussen gemeenten. De activiteiten werden met verschillende partners per project uitgewerkt en uitgevoerd. In lokale proeftuinen werd gewerkt aan het invoeren en uitdiepen van het thema burgerparticipatie.

Middelen BZK

In 2012 is een totale subsidie toegekend van 700.000 euro voor het 'Actieprogramma lokaal bestuur, kwaliteitsimpuls voor gemeenten 2012-2014'. Het programma 'In Actie Met Burgers' is hier een onderdeel van en heeft 600.000 euro toegekend gekregen. Hiervan bleef 107.000 euro ongebruikt.

Rol BZK

BZK is subsidieverstrekker en ziet het programma 'In Actie Met Burgers' als een samenwerkingsrelatie met de VNG om de doe-democratie dichterbij te brengen op gemeentelijk/ lokaal niveau.

Output/outcome

Uitgave van een magazine in 2014 waarin voorbeelden van de 12 experimenten uit deelnemende gemeenten staan. Tussentijds is meerdere keren door het projectteam geëvalueerd. Uit de evaluaties werden lessen geleerd waardoor de invulling van de Krachttoer werd aangepast op wensen en behoeften in de samenleving.

G1000

Dit is een platform, een burgerinitiatief, dat is uitgerold in heel Nederland. Het is in principe een zelfstandig platform dat initiatieven en gemeenten met elkaar verbindt. BZK steunt het platform onder andere door onderzoek uit te voeren naar de effectiviteit ervan.

Beschrijving activiteit

Stichting G1000.nu onderneemt een aantal activiteiten:

1. Inrichten en onderhouden van een landelijk Platform G1000.nu, zowel virtueel als fysiek, voor initiatiefnemers en iedereen die geïnteresseerd is in een G1000.
2. (Helpen) organiseren van lokale G1000-en.
3. Door ontwikkelen van een robuuste aanpak voor een G1000.
4. Inrichten en onderhouden van een onderzoekspanel van deelnemers aan een G1000.
5. Entameren van onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek onder deelnemers van en betrokkenen bij een G1000 naar de impact van de G1000.
6. Delen en uitnodigen om te delen van kennis en ervaringen met het organiseren van G1000-en in gemeenschappen binnen het platform en door presentaties, trainingen, workshops en publicaties daarbuiten.

Doel

Het was de 'droom' van Stichting G1000.nu dat in alle gemeenten van Nederland regelmatig (1 keer per 2 jaar) een bijeenkomst van 1000 gelote burgers, werkgevers, ambtenaren, politici en vriendenkers plaats vindt. Om dit te verwezenlijken is Stichting G1000.nu opgericht met als doel ruimte te maken voor de dialoog in het bestaande democratische bestel, waarin de burger aan de lead is en de overheid dienstbaar is. De stichting wil dat doen door middel van de volgende activiteiten:

1. (Helpen) organiseren van 5 G1000-en in 2015 en 10 G1000-en in 2016, op wijkniveau, op gemeentelijk niveau en op regionaal niveau.
2. Ondersteunen en faciliteren van lokale initiatiefnemers daarbij.
3. Faciliteren van het Platform G1000.nu als virtuele en fysieke uitwisselings- en ontmoetingsplaats voor iedereen in Nederland met interesse in een G1000.
4. Verzamelen en beheren van kennis en ervaringen met een G1000 o.a. in de vorm van het in stand houden van een onderzoekspanel van deelnemers en betrokkenen bij een G1000.
5. Stimuleren van onderzoek aan en actief delen van de resultaten.
6. Doorontwikkelen van het instrument G1000.

Middelen BZK

Een subsidie van 100.000 euro (aangevuld met 47.000 euro door de gemeente Amersfoort) en subsidies van driemaal 4.000 euro van BZK voor een G1000 in Groningen, Den Haag en Amsterdam.

Rol BZK

BZK vervulde de rol van subsidiënt.

Output / outcome

Op basis van analyses van een aantal georganiseerde G1000-en is een publicatie over het fenomeen G1000 uitgebracht: G1000 ervaringen met burgertoppen met als uitkomsten:

- Het aantal uitnodigingsbrieven varieerde van 2.000 tot 10.000, maar het is nergens gelukt de 1.000 deelnemers te halen: Amersfoort 680, Kruiskamp Amersfoort 110, Groningen 450.
- De typische deelnemer aan alle onderzochte burgertoppen is geboren en getogen in Nederland, ouder dan 50 jaar en heeft een HBO- of academische opleiding. Dat wil niet zeggen dat mensen met andere achtergrondkenmerken ondervertegenwoordigd zijn. De typische deelnemer is verder iemand die stemt, maar niet noodzakelijkerwijs ook iemand die al actief is bij wijkavonden, burgerpanels of bewonerscommissies. Wel zijn het vaak mensen die al betrokken zijn bij buurtactiviteiten. De typische deelnemer is, tot slot, niet 'cynisch' als het gaat om het functioneren van de gemeenteraad en het gemeentebestuur. Veel jongeren, allochtonen en burgers die politiek cynisch zijn, laten een G1000 links liggen.
- De resultaten van de burgertoppen zijn niet expliciet op de agenda van de raad zijn gekomen of rechtstreeks zijn vertaald in lokaal beleid. Wel is de lokale politiek enthousiaster geraakt over het betrekken van burgers op een G1000-achtige manier.
- Na 3,5 maand was nog maar een klein deel van de deelnemers aan een G1000 actief. De meesten zeggen dat hun gevoel van betrokkenheid wat is weggeëbd en dat ze nu niet (meer) betrokken zijn bij een initiatief of veel minder doen dan ze van plan waren.

Bijdragen doelen / ambities doe-democratie

Een overheid die verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers en tegelijkertijd onderlinge samenwerking stimuleert	Faciliteren van burgertoppen door het instrument van G1000 in de Nederlandse situatie te ontwikkelen en een aantal burgertoppen te faciliteren om zo nieuwe burgertoppen in andere gemeenten te stimuleren.
---	---

What if not / what if less

Zonder middelen van BZK was het project niet mogelijk geweest. De inzet van BZK heeft voor een vliegende start gezorgd. Bij 20 procent minder middelen was het project in een kleinere opzet mogelijk geweest.

Kracht in Nederland

KRACHT IN NL

Doel

“Kracht in Nederland maakt “initiatieven uit de samenleving landelijk zichtbaar en verbindt die initiatieven met elkaar tot een nieuwe Topsector. Een topsector die inzet via eigen kracht, slim combineren, menselijke maat en samen doen op nieuwe (lokale) economieën. Kracht in NL inspireert, overheid, bedrijf, kennisinstelling en geld- en geefsector ruimte en energie te geven aan die nieuwe topsector. Innovatoren uit alle sectoren zijn verbonden in de Kracht in NL community. Hierdoor bouwen we met elkaar aan een veerkrachtig en sterk NL.”

Bron: www.krachtinnl.nl

Voor 2014/2015 had Kracht in Nederland drie ‘focuspunten’⁶:

1. Eind 2014 zijn er 1000 initiatieven aan elkaar en aan Kracht in NL verbonden en zichtbaar op de site, daarna elk jaar verder uitbouwen
2. Het bouwen van regionale en bovenlokale communities
3. Het zichtbaar maken van de waarde van de nieuwe topsector inclusief de organisaties die dat mogelijk maken dmv een maatschappelijke AEX.

Jaar / periode

2012 – heden. Aanloop in 2012, in 2013 van start gegaan.

Beschrijving

Kracht in Nederland is opgezet vanuit de behoefte bij partijen in het veld om op landelijke schaal meer inzicht te krijgen in burgerinitiatieven en deze te verbinden. Kracht in Nederland is opgezet in samenwerking met, en met financiële steun van de directie Burgerschap en Informatie van BZK. Het was dus geen initiatief van BZK zelf. Doelgroep van Kracht in Nederland zijn initiatieven, lokale communities en sociale ondernemingen. Niet de burger direct, die wordt door deze partijen bereikt.

“KiNL gaat de energieke vitaliteit in ons land professioneel en structureel zichtbaar maken, aanmoedigen en verbinden. KiNL wil uitgroeien tot een erkende, slagvaardige en actuele informatiebron voor overheid, bedrijfsleven, kenniscentra, kapitaalverschaffers, maatschappelijke initiatieven en -organisaties, door het:

- Opzetten van een actuele databank met innovatieve initiatieven.
- Samenwerken met media om de nieuwe samenleving en markt zichtbaar te maken.
- Verbinden van initiatieven, partners en kapitaalverschaffers.
- Opzetten en uitbouwen van de Kracht in Nederland Campus.
- Ontwikkelen van een Maatschappelijke AEX.”

Bron: Nota *De doe-democratie*, p. 53.

⁶ Kracht in Nederland (2013), *Perspectief van de coöperatie Kracht in NL 2014-2015 & Gerealiseerd in 2013*, pag. 2.

Middelen BZK

In 2013 hebben drie verschillende directies van BZK elk 10.000 euro bijgedragen om Kracht in Nederland op te richten, later droegen deze elk weer 50.000 euro bij, waarmee het totale budget voor 2013 op 180K kwam. In de administratie van BZK staat dat er in 2014 nog eens 50.000 euro is verstrekt.

Rol BZK

Bij aanvang was de afspraak dat het zou gaan om een partnerschap tussen BZK en Kracht in Nederland, niet om een subsidie- of opdrachtgever-opdrachtnemerrelatie. Vanwege formele redenen is er wel een opdracht verstrekt, waarna het een subsidierelatie werd, maar in de praktijk is altijd opgetrokken als gelijkwaardige partners. Kracht in Nederland is inmiddels een stichting die financieel onafhankelijk is van BZK.

Output/outcome

Inmiddels zijn er 1006 initiatieven aangesloten. Belangrijkste tool is de MAEX change, daar gaat het grootste deel van de inzet naar toe. Geïnterviewden laten zich in positieve bewoordingen uit over Kracht in Nederland: “Ze gaan een stapje verder”, “Sterk landelijk netwerk”, “Lokale MAEX nodig bij gemeenten”, “Er zijn goede stappen gezet, Kracht in Nederland is daarvan een mooi voorbeeld”

Bijdrage doelen/ambities doe-democratie

<ul style="list-style-type: none">▪ Burgers die zonder overheid oplossingen voor maatschappelijke kwesties tot stand brengen▪ Een overheid die verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers en tegelijkertijd onderlinge samenwerking stimuleert.	Kracht in Nederland is een platform voor initiatieven en lokale communities waar de maatschappelijke meerwaarde van burgerparticipatie in beeld wordt gebracht, waar kennis wordt gedeeld, geënthousiasmeerd en waar van elkaar wordt geleerd
---	---

‘What if not / what if less’

Zonder de initiële bijdragen van BZK was KiN er niet geweest. Wel is meteen de afspraak gemaakt dat KiN zsm op eigen benen zou staan; er is dan ook van meer af aan op zoek gegaan naar andere inkomensbronnen. Kracht in Nederland opereert nu onafhankelijk van BZK-middelen.

Ruim op die regels

Doel

Ruim op die regels is een experimentenprogramma geïnitieerd door het ministerie van BZK en begeleid door Platform 31. Het programma is inmiddels afgerond en geëvalueerd. De doelen waren voornamelijk kennis ontwikkelen, knelpunten omtrent regelgeving ontdekken, nieuwe aanpakken beproeven in de praktijk en deze kennis landelijk verspreiden.

Jaar / periode

2013-2015

Korte beschrijving

Samen met elf maatschappelijke initiatieven en negen gemeenten werd er naar ruimte gezocht binnen bestaande regels en procedures om knelpunten in regelgeving te ontdekken en deze samen met gemeenten en initiatiefnemers op te lossen. Op rijksniveau werden knellende regels geagendeerd die aanpassing verdienen. Doelgroep waren gemeenten waar al een of meerdere maatschappelijke initiatieven gestart waren, omdat het benoemen en oplossen van knelpunten alleen kan bij initiatieven die al goed georganiseerd zijn. Er is enige ervaring nodig om te ontdekken welke wetten en regels belemmerend werken.

Middelen

Subsidie aan Platform 31 voor het programma 'Ruim op die regels' was 40.000 euro.

Rol BZK

Het ministerie van BZK is in eerste instantie opdrachtgever en cofinancier. Daarnaast zat BZK in het kernteam van het programma en werd het project steeds samen met Platform 31 vormgegeven. Een voorwaarde voor het verstrekken van subsidie was dat de markt en/of gemeenten hetzelfde bedrag bijdroegen. De negen gemeenten in dit programma waren betalende deelnemers. Financiering was ongeveer als volgt verdeeld: 20 procent door gemeenten, 45 procent vanuit de jaarlijkse instellingsfinanciering van het ministerie van BZK voor Platform 31 en 35 procent als project subsidie door het ministerie.

Output / outcome

De spin-off is per deelnemer anders. De toegevoegde waarde van dit programma zit voornamelijk in het versnellen van oplossingen en het ontdekken van knelpunten binnen de huidige regelgeving. Het project is extern geëvalueerd door Sira. In het evaluatierapport worden de belangrijkste belemmeringen, succesfactoren bij samenwerking, conclusies en aanbevelingen uit het experimentenprogramma benoemd. Daarnaast zijn er 'toolkits' opgesteld voor initiatiefnemers, gemeenten, het ministerie van BZK en de VNG om op een juiste manier met elkaar om te gaan en initiatieven om te gaan.

Bijdrage doelen/ambities doe-democratie

<ul style="list-style-type: none">▪ Een overheid die loslaat, faciliteert en ruimte geeft aan initiatieven uit de samenleving▪ Regelgeving flexibel toepassen	In het programma 'Ruim op die regels' werd gezocht naar ruimte binnen bestaande regels en procedures
--	--

'What if not / what if less'

Het experimentenprogramma was niet op deze manier ontwikkeld zonder of met minder bijdrage van het ministerie van BZK. Het was bij Platform 31 bekend dat knelpunten omtrent regelgeving bestond bij maatschappelijke initiatieven en dit programma bood de mogelijkheid hier oplossingen voor te zoeken. Naar hoogste waarschijnlijkheid was dit zonder de steun van BZK op een andere manier of door een andere partij opgepakt.

Maak de buurt (Agora)

MaakdeBuurt

Doel

In een proces van anderhalf jaar de perspectieven en uitgangspunten van het in Amsterdam opgestelde document 'Sociaal Contract Maak de Buurt' toetsen aan de praktijk van initiatiefnemers in verschillende gemeenten. Doel van het project is om te kijken welke perspectieven het beste werken ten aanzien van het succesvol starten en doorontwikkelen van buurtinitiatieven en zo een positieve bijdrage te leveren aan de leefbaarheid in buurten, wijken en gemeenschappen, met inachtneming van het doel van het verhogen van participatie. Uiteindelijk heeft dat geleid tot 21 maatschappelijke initiatieven die meedoen.

Jaar / periode

2015-2016

Beschrijving activiteit

De Werkplaats Maak de Buurt is begin 2015 van start gegaan met een voorbereidingsfase waarin uiteindelijk met vijf gemeenten (Almere, Deventer, Eindhoven, Hilversum, Rotterdam) en twee stadsdelen (Amsterdam Oost en Amsterdam West) afspraken zijn gemaakt over deelname aan de Werkplaats. Per gemeente zijn in overleg 3 á 4 maatschappelijke initiatieven benaderd om deel uit te maken van de Werkplaats.

Op basis van gesprekken met de lokale bestuurders en met medewerkers van het ministerie van BZK is in de voorbereidingsfase (fase 1) het onderzoeksvoorstel nader uitgewerkt en aangescherpt. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in de volgende doelstelling en probleemstelling voor het project Werkplaats Maak de Buurt:

'Het gaat bij initiatieven om meer zeggenschap, om eigenaarschap en om meer ruimte te creëren in het publiek domein voor burgers. De vraag is hoe dit wordt vormgegeven op landelijk niveau (nieuwe wetgeving, aanpassen bestaande wetgeving, statuut) en lokaal niveau (verordening, sociaal contract').

Fase 2 van het project is op 12 oktober 2015 van start gegaan met een landelijke conferentie in het Stadhuis van Rotterdam, waar vertegenwoordigers van de maatschappelijke initiatieven, ambtenaren en een aantal bestuurders van deelnemende gemeenten in diverse werkgroepen en plenair gesproken hebben over de opzet van de Werkplaats Maak de Buurt en de belangrijkste thema's. Deze fase die in februari 2016 is afgesloten omvat gespreksverslagen van de interviews met de initiatiefnemers rond 21 maatschappelijke initiatieven, met zeven portefeuillehouders (wethouders) en 15 á 20 ambtenaren die in meer of mindere mate betrokken zijn bij maatschappelijke initiatieven. Tevens zijn met de raadgriffiers van de betrokken gemeenten over de vraag hoe we raadsleden van betrokken gemeenten het beste kunnen betrekken bij de Werkplaats Maak de Buurt. Op basis van de interviews is een tussenrapportage opgesteld. In december vond de eindconferentie van de Werkplaats plaats in

Almere. Tijdens deze conferentie is het boek uitgedeeld dat alle initiatieven beschrijft en aanbevelingen bevat voor de lokale en de landelijke overheid om de verdere ontwikkeling van maatschappelijke initiatieven te bevorderen.

Middelen BZK

Subsidie aan Maak de Buurt betrof 2 bedragen: € 35.000 en € 144.000. De Werkplaats wordt daarnaast voor een klein deel financieel ondersteund door de deelnemende gemeenten. De subsidie is bestemd voor het organiseren van verschillende lokale werksessies, conferenties, initiatieven en mensen bij elkaar brengen en verbinden.

Rol BZK

Opdrachtgever / financier en mede-ontwikkelaar

Output / outcome

Een rapport dat inzicht biedt waar burgerinitiatieven tegenaan lopen en hoe gemeenten daar tegenaan kijken in de sfeer van:

- Ambtelijke organisatie
- Gebiedsgericht werken
- Recht op informatie
- Eigenaarschap en gelijkwaardig partnerschap
- Zeggenschap en zelfbeheer
- Ruimte voor initiatieven
- Ondersteuning
- Positie vrijwilligers met een uitkering
- Maatschappelijke Meerwaarde

Bijdrage doelen / ambities doe-democratie

Een overheid die verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers en tegelijkertijd onderlinge samenwerking stimuleert	Inzicht bieden in knelpunten die burgerinitiatieven ervaren en het benoemen van oplossingsrichtingen.
---	---

What if not / what if less

De Werkplaats Maak de Buurt was niet op deze manier ontwikkeld zonder of met minder bijdrage van het ministerie van BZK. Mede door de bijdrage van BZK kan Agora de Werkplaats opschalen en breder uitzetten dan de huidige deelnemende gemeenten. Daarnaast biedt de bijdrage van BZK Agora de mogelijkheden om de samenwerking met andere landelijke organisaties op te zoeken en te intensiveren.

Democratic Challenge

Doel

Verzamelen, bundelen en ondersteunen van experimenten voor vernieuwing van de lokale democratie. Op zoek gaan naar nieuwe en innovatieve vormen van democratie die passen bij een moderne netwerksamenleving.

Jaar / periode

2015-2017

Beschrijving activiteit

Dit is een initiatief van het ministerie van BZK, uitgevoerd door de VNG. De Democratic Challenge is een experimenteer- en leerprogramma gericht op vernieuwing van de lokale democratie. Ieder in de maatschappij kan zijn ideeën en plannen delen. BZK is de partij die dit leernetwerk faciliteert. In 2015 hebben zich 99 experimenten aangesloten bij de Democratic Challenge. Op basis van die experimenten zijn 13 thema's geformuleerd waar kennismakelaars werken aan verbinden, leren en kennisontwikkeling:

1. Dorps- en wijkdemocratie, inventarisatie en kennisontwikkeling
2. Gemeenteraad & zeggenschap, community of practice voor raadsleden en griffiers
3. E-democratie | leren en kennisontwikkeling
4. Democratische vaardigheden, ondersteuning en kennisontwikkeling (afgerond)
5. Burgerbegroting, leerkring
6. Wijkboekhouding, leerkring
7. Checks & balances, onderzoek en reflectie
8. Burgerjournalistiek, inventarisatie en kennisontwikkeling
9. Loting & vertegenwoordiging, expertmeetings en uitwisseling
10. Democratische waarde van initiatief, bijeenkomsten met experts en platforms
11. Veranderprocessen & overheidsparticipatie, ontwerp- en leerkring
12. Omgevingswet
13. Regionale democratie

Op 5 oktober 2015 vond in de Prodentfabriek in Amersfoort het Challenge Festival plaats met 50 deelsessies.

Middelen BZK

148.000 euro

Rol BZK

Opdrachtgever / financier

Output / outcome

Ongeveer 100 experimenten die zijn aangesloten bij de Democratic Challenge. En ongeveer 400 deelnemers aan het Challenge Festival op 5 oktober 2015. Op 13 oktober 2016 vond in Amersfoort het Festival Lokale Democratie plaats. Toen waren er 550 bezoekers.

In maart 2016, één jaar na de start van Democratic Challenge, is een tussenevaluatie gehouden. Er werd een enquête verspreid onder de 99 experimenten. Daarnaast werd ter aanvulling en verduidelijking telefonisch contact opgenomen met een aantal experimenten. In totaal werden 42 van de 99 experimenten bereikt. De respons werd beïnvloed doordat een deel van de experimenten nog in een startfase zat of het experiment reeds was beëindigd. De meerderheid van de experimenten was voldoende op de hoogte van de ondersteuning die Democratic Challenge biedt. Nagenoeg alle experimenten gaven aan geïnspireerd te zijn door Democratic Challenge. Als er concrete ondersteuningsbehoefte was, ging het om expertise, exposure, toegang tot financiering en regelruimte.

Bijdrage doelen / ambities doe-democratie

<p>Een overheid die verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers en tegelijkertijd onderlinge samenwerking stimuleert</p>	<p>Door het Democratic Challenge Festival zijn stakeholders als gemeenten en burgers / burgerinitiatieven in staat gesteld om kennis te nemen van innovatieve concepten / projecten die inspiratie bieden voor de eigen praktijk</p>
--	--

What if not / what if less

Zonder middelen van BZK zou er geen bijeenkomst hebben plaatsgevonden. Bij 20% minder financiering zou de bijeenkomst in een bescheidener uitvoering hebben kunnen plaatsvinden.

LSA

Het LSA (Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners) was tot 2015 bij een andere directie binnen BZK ondergebracht, daarom is hieraan geen uitgebreid aandacht besteed. Echter, buiten het reguliere budget voor activiteiten in het kader van de beleidsnota doe-democratie heeft de Kamer in september 2015 om aanvullende middelen gevraagd om te onderzoeken op welke wijze zogeheten buurtrechten in Nederland ingevoerd konden worden. De minister van BZK heeft vervolgens aanvullend € 150.000 vanuit het terrein van doe-democratie / burgerschap aan het LSA ter beschikking gesteld om hier uitvoering aan te geven. Het tweede deel van de subsidie loopt nog tot en met medio 2017. Er komt onder meer een website met voorbeelden. Het voorwerk (waaronder inventarisatie met behulp van vragenlijsten) is uitgevoerd.

3.4 Onderzoek en advies

In deze paragraaf beschrijven we een selectie van de uitgevoerde onderzoeken. Dit geeft een beeld van de onderzoeks- en adviestrajecten die door het Doe-democratieteam zijn uitgezet en gefinancierd, maar is net als bij de andere onderwerpen niet uitputtend. Verder zijn naast onderzoeken in opdracht van het team ook andere adviezen opgesteld waarbij BZK wel was betrokken. Het Rfv-advies 'Tussen betalen en bepalen' is bijvoorbeeld naar aanleiding van een vraag van het Doe-democratieteam opgesteld. Verder zijn er onderzoeken gedaan die niet binnen het team zijn uitgezet maar die wel betrekking hadden op het thema Doe-democratie, bijvoorbeeld naar publiek-private samenwerking en milieurelevante maatschappelijke Initiatieven. Daarnaast heeft BZK zelf ambtelijke adviezen uitgebracht die niet in de *out-of-pocket*-kosten terugkomen, zoals voor het kabinetsstandpunt over de 'right to challenge'.

Maatschappelijke meerwaarde

Doel

Ambtenaren en burgers handvatten aanreiken om met elkaar de dialoog aan te gaan. Bij aanvang werd gesteld: "Belangrijker nog [dan het onderzoek] zijn de leerbijeenkomsten met de experimentgemeenten en derden. Nadruk is komen te liggen op leren van de ervaringen met substantiële veranderingen in de relatie tussen overheid en samenleving boven het ontwikkelen van een meetinstrument."

Jaar / periode

2012-2015

Beschrijving activiteit

Maatschappelijke Meerwaarde was een driejarig onderzoek dat uitmondde in een boek dat handvatten gaf aan gemeenteambtenaren en initiatiefnemers om de dialoog met elkaar aan te gaan. Ambtenaren: hoe maak je een afweging tussen enerzijds regels en sociaal rendement. Initiatiefnemers: hoe maak je duidelijk wat het initiatief toevoegt aan de samenleving. Dat maakte het vervolgens weer mogelijk om initiatieven te kunnen koppelen aan beleid.

Middelen BZK

121.845 euro

Rol BZK

Opdrachtgever

Output/outcome

Experimenten (7-8), leerbijeenkomsten, publicatie met handvatten voor ambtenaren en burgers. Afwegingskader wordt in de praktijk door gemeenten gebruikt.

Bijdrage doelen/ambities doe-democratie

Een overheid die verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van burgers en tegelijkertijd onderlinge samenwerking stimuleert.	Onderzoek met als doel om ambtenaren en burgers handvatten in de vorm van kennis en experimenten aan te reiken om met elkaar in dialoog te gaan
--	---

'What if not / what if less'

Zonder BZK was dit initiatief er niet geweest. Een twintig procent lager budget had betekend dat het onderzoek en het proces er omheen in minder uitgebreide vorm gedaan hadden moeten worden.

Maatschappelijke bank

Doel/activiteit

In januari 2016 heeft BZK aan Twynstra Gudde opdracht verstrekt voor een verkennend onderzoek naar de haalbaarheid en wenselijkheid om in Nederland tegoeden van slapende rekeningen in te zetten en om een maatschappelijke bank op te richten ter ondersteuning van maatschappelijke initiatieven. Hoofdvragen van het onderzoek zijn:

- Wat is de haalbaarheid en wenselijkheid om tegoeden op slapende rekeningen in Nederland in te zetten ter ondersteuning van maatschappelijke initiatieven en op welke wijze kunnen deze tegoeden worden ingezet?
- Wat is de noodzaak, haalbaarheid en wenselijkheid om in Nederland, naar Brits voorbeeld van de Big Society Capital, te komen tot een maatschappelijke bank voor maatschappelijke initiatieven en op welke wijze kan dit worden vormgegeven?
- Wat is de rol van de Rijksoverheid bij vragen 1 en 2?

Jaar / periode

Januari - mei 2016

Middelen BZK

30.000 euro

Rol BZK

Opdrachtgever

Output/outcome

Het rapport is in mei 2016 afgerond. De hoofdconclusie uit het rapport is dat er vooral sprake is van een mismatch tussen vraag en aanbod van financiering van maatschappelijke en buurtinitiatieven. Om deze mismatch aan te pakken is in 2016 het Actieplatform Maatschappelijke Impact Financiering opgericht.

Bijdrage doelen/ambities doe-democratie

Aansluiten bij burgerinitiatieven	Namelijk door te kijken of een maatschappelijke bank een oplossing kan bieden voor het knelpunt van een tekort aan kapitaal.
-----------------------------------	--

'What if not / what if less'

Niet bekend, waarschijnlijk onderzoek van kleinere omvang.

Aansprakelijkheid maatschappelijke initiatieven in de openbare ruimte

Doel

In de visie van BZK was aansprakelijkheid voor veel maatschappelijke initiatieven in de openbare ruimte een belemmering te doen wat ze graag zouden willen doen. En aansprakelijkheid is voor menig gemeente reden om zeer terughoudend te zijn in het geven van ruimte richting die maatschappelijke initiatieven. Om inzicht te verkrijgen in dit vraagstuk heeft BZK een offerteuitvraag gedaan voor een onderzoek waarvoor de volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd:

- Met betrekking tot het begrip aansprakelijkheid:
 - Wanneer is sprake van aansprakelijkheid?
 - Wie is er aansprakelijk bij ongelukken of misstanden bij maatschappelijke initiatieven?
 - Om wat voor aansprakelijkheid hebben we het dan precies? Kenmerken?
 - Hoever gaat die aansprakelijkheid?
 - Is aansprakelijkheid het enige bepalende hierin of spelen er nog andere factoren?
 - In welke mate beïnvloeden die factoren elkaar?
- Met betrekking tot de ruimte die nodig is voor een maatschappelijk initiatief waar aansprakelijkheid speelt (ofwel, hoe verklein je de rol van de belemmering 'aansprakelijkheid'):
 - Wat bepaalt of een overheid nog ruimte geeft aan een maatschappelijk initiatief waar aansprakelijkheid een onderwerp is?
 - Hoe kijk je tegen ruimte geven aan en hoe ga je ermee om?
 - Hoeveel ruimte is er nodig?
 - Wat is er nodig om die ruimte te krijgen?
 - Wie spelen een rol in het krijgen van de benodigde ruimte?
 - Is aansprakelijkheid het enige bepalende hierin of spelen er nog andere factoren?
 - In welke mate beïnvloeden die factoren elkaar?
 - Geef je als overheid kaders mee? Zo ja, welke?
 - En wat betekenen die kaders voor de uitvoerbaarheid en succes van het maatschappelijk initiatief?

BZK heeft de onderzoekers gevraagd bij het invulling van het onderzoek een overheid te zoeken die als pilot wil fungeren.

Jaar / periode

2012-2013

Beschrijving activiteit

Drie gemeenten hebben toegezegd om met het onderwerp aan de slag te gaan: Deventer, Den Helder en Venray. De gemeenten speelden een actieve rol in het onderzoeksproces en vormden de basis voor de kenniskring Aansprakelijkheid. Vanuit deze kenniskring werden andere gemeenten in Nederland aan het einde van het onderzoek benaderd om het thema Aansprakelijkheid en burgerinitiatieven verder te brengen. Een expertteam ondersteunde de gemeenten. De experts zijn gekozen vanwege hun specifieke kennis en ervaring met burgerparticipatie, openbare ruimte en publiek domein en wet- en regelgeving.

Middelen BZK

119.766 euro

Rol BZK

Opdrachtgever / financier

Output / outcome

Een rapport met aanbevelingen en voorstellen om ingewikkelde juridische hobbels te verlagen of te voorkomen. Niet bekend is in hoeverre de kennis is gedeeld en wat het gemeenten en burgerinitiatieven oplevert.

Bijdrage doelen / ambities doe-democratie

<p>Een overheid die loslaat, faciliteert en ruimte geeft aan initiatieven uit de samenleving</p>	<p>De publicatie over aansprakelijkheid van maatschappelijke initiatieven in de openbare ruimte maakt duidelijk dat aansprakelijkheidsvraagstukken minder belemmerend zijn dan werd gedacht en geeft handige tips om juridische hobbels te nemen.</p>
--	---

What if not / what if less

Zonder middelen van BZK had het onderzoek niet plaatsgevonden. Bij 20% minder middelen had het onderzoek in een meer beperkte omvang hebben kunnen plaatsvinden.

Publicatie Montessori-democratie (Universiteit voor Humanistiek), Spanningen tussen burgerparticipatie en lokale politiek

Doel

Doel van het onderzoek is antwoord geven op de volgende hoofdvraag: 'Welke invloed heeft de beweging naar participatieve democratie en doe-democratie op de representatieve democratie? In hoeverre is er sprake van spanningen en conflicten tussen beide vormen van democratie en hoe gaan betrokkenen daarmee om? Hoe verlopen de interacties tussen participatieve democratie en lokale representatieve democratie, op welke manier zijn belanghebbenden betrokken en hoe kijken zij naar wenselijkheid, representativiteit en legitimiteit van de participatieve en representatieve democratie?'

Jaar / periode
2015

Beschrijving activiteit

Begonnen is met een klein vooronderzoek in de vorm van een studie van bestaande rapporten over burgerinitiatieven en een studie via internet. Op basis hiervan zijn zes initiatieven in zes gemeenten geselecteerd. Bij de casusselectie is rekening gehouden met regionale spreiding, gezorgd voor variatie in grootte van gemeenten en in stads- en plattelandsgebied om zo verschillende contexten mee te nemen in het onderzoek.

Rol BZK

Oprachtgever / financier van het onderzoek.

Output / outcome

Rapport met aanbevelingen voor versterking van de democratie door ook andere burgers dan de 'actieve burgers die veel op projectmanagers lijken' meer aan het woord laten. Meer lokale referenda, meer burgerjury's en andere vormen van vernieuwende en meer representatieve democratie. Nieuwe vormen van lokale democratie als buurtrechten moeten worden ingebed in een systeem van *checks and balances*. De gemeenteraad moet volgens het advies actiever ideeën ontwikkelen over wat lokale basisvoorzieningen zijn.

Bijdragen doelen / ambities doe -democratie

Vasthoudend loslaten	Inzicht geven wanneer bij loslaten gemeenten moeten of kunnen kiezen tussen faciliteren en responsabiliseren, dus tussen iets mogelijk maken en burgers ergens verantwoordelijk voor stellen.
----------------------	---

What if not/ What if less

Zonder de middelen van BZK was het onderzoek waarschijnlijk niet uitgevoerd. Bij 20% minder middelen had het onderzoek in een beperkter omvang moeten hebben plaatsgevonden.

Publicatie Crisislab: een derde weg ter bevordering van burgerinitiatieven

Doel

Het is de vraag of initiatieven vanuit de samenleving wat betreft de veiligheidsregulering en -handhaving op voorhand wel gelijkgeschakeld moeten worden aan bedrijfsmatige activiteiten. De Nederlandse regelgeving kent een dergelijk onderscheid echter nog niet. Dit vraagt om een beschouwing van de noodzaak van aanpassing van die regelgeving. Het onderzoek wil een antwoord geven op de vraag of een aparte juridische positie voor burgerinitiatieven wenselijk en mogelijk is. En zo ja hoe die er uit zou kunnen komen te zien. Hiertoe worden drie concrete onderzoeksvragen beantwoord:

- Wat is het juridische probleem?
- Wat zijn theoretische voor- en nadelen van een derde weg?
- Hoe zou een derde weg eruit kunnen zien?

Jaar / periode

2015

Beschrijving activiteit

In het onderzoek wordt verkend of de huidige veiligheidsregelgeving 'burgerinitiatieven' onnodig belemmert en als dat zo is wat dat een oplossing daarvoor zou kunnen zijn. Met andere woorden is een 'derde juridische weg' nodig en mogelijk voor de veiligheidsregulering van burgerinitiatieven?

Bij het onderzoek zijn drie BZK-onderzoeken betrokken die (ook) aandacht besteden aan de gepercipieerde juridische problemen die burgerinitiatieven ondervinden. Het gaat om de al afgeronde projecten 'Wil en wet', 'Regel die burgerinitiatieven' en dan nog lopende project 'Ruim op die regels' uitgevoerd door Platform 31.

Het onderzoek kende de volgende onderzoekstappen:

- Definiëren van het begrip 'burgerinitiatief'
- Schetsen van de context van burgerinitiatieven
- In beeld brengen van (juridische belemmeringen) die burgers ervaren bij het (willen) opzetten en uitvoeren van of participeren in burgerinitiatieven
- Analyseren van de relevante vigerende wet- en regelgeving
- Analyseren van de mate waarin ook sprake is van een objectief probleem
- Het verkennen van oplossingsrichtingen
- Vergelijking met vijf andere landen
- Verkennen van een mogelijke derde weg
- Het opstellen van een afwegingskader aan de hand waarvan oplossingsrichtingen worden verkend
- Het plaatsen van de bevindingen in de context van het bredere scala aan maatschappelijke initiatieven
- Formuleren van conclusies en aanbevelingen

Middelen BZK

29.950 euro

Rol BZK

Opdrachtgever / financier en met vier ambtenaren vertegenwoordigd in de begeleidingscommissie.

Output / outcome

Onderzoeksrapport met aanbevelingen voor het wegnemen van drempels voor burgerinitiatieven door het wettelijk regelen van de volgende drie – globaal geformuleerde - normen:

- Zij die vrijwillig en zonder uitzicht op beloning een bijdrage leveren aan de samenleving c.q. het welzijn van anderen zijn niet aansprakelijk voor eventuele schade voor zover deze schade niet opzettelijk of door grove nalatigheid is veroorzaakt.
- Indien de eventuele schade niet in redelijkheid ten laste kan komen van de vrijwillige ontvangers van het burgerinitiatief draagt de overheid de schade.

- Aan burgerinitiatieven worden geen vaktechnische, administratieve, certificerings- of kwaliteitseisen opgelegd wanneer het werkzaamheden betreft die de desbetreffende burgers ook op privé terrein kunnen uitvoeren of waarvan het risico zo klein is dat het zich in de laatste twee jaar niet heeft voorgedaan.

Bijdrage doelen / ambities doe-democratie

Een overheid die loslaat, faciliteert en ruimte geeft aan initiatieven uit de samenleving	De publicatie doet een aanbeveling voor een wettelijke regeling van de bescherming van burgerinitiatieven tegen aansprakelijkheid en een vrijstelling ervan van professionele normen als uiting van het enorme maatschappelijk belang van burgerinitiatieven voor het functioneren van onze samenleving en benoemt in dat kader een aantal opties.
---	--

What if not / what if less

Zonder de middelen van BZK had het onderzoek niet plaatsgevonden. Bij 20 procent minder middelen had het onderzoek in een bescheidener opzet kunnen plaatsvinden.

Publicatie doe-democratie: niche, visie of hype?

Doel

Het team doe-democratie van het ministerie van BZK wilde de transitie verder aanjagen door ook op punten in te zetten waar de inhoudelijke complexiteit groter is, draagvlak nog gecreëerd moet worden en grote rolveranderingen van partijen nodig zijn. Hiervoor leken de volgende acties nodig:

- Verdiepen van de inhoudelijke analyse van ontwikkelingen in de maatschappij en de positie van 'doe-democratie' hierin.
- Agenderen van de benodigde veranderingen, inclusief aandacht voor de verankering, opschaling en doorzetten van die verandering.
- Identificeren van de partijen, organisaties en netwerken die het momentum kunnen creëren om gewenste doorbraken te realiseren.

DRIFT (Dutch Research Institute for Transition) is in dit kader gevraagd een voorstel te doen om een dergelijk proces voor te bereiden en ook al deels in te zetten, d.m.v. analyse en het uitwerken van een plan voor een transitie-proces.

Het project moest resulteren in drie kernelementen:

- Een analyse van de transitie-dynamiek en indicatie mogelijke toekomstrichtingen.
- Een analyse van de actor-dynamiek: speelveld, posities en motivaties.
- Een plan van aanpak voor een versnellend transitieproces.

Jaar / periode

2015

Beschrijving activiteit

Bij de activiteiten stonden de volgende drie onderzoeksvragen centraal:

- Hoe is de verschuivende verhouding tussen burgers, bedrijven en overheden te bezien vanuit transitieperspectief?
- Wat is vanuit dit perspectief de potentie van wat in de kabinetsnota 'Doe-democratie' als zodanig wordt aangeduid?
- Wat kan BZK doen om (verder) in te spelen op de geduide potentie?

DRIFT heeft samen met het team doe-democratie de analyses gedaan en het team gecoacht.

Middelen BZK

29.360 euro

Rol BZK

Oprichtgever / financier en sparringpartner

Output / outcome

Een rapport met aanbevelingen voor BZK:

1. Positionering van de doe-democratie
2. Gaan waar het schuurt: inzetten op de periode voorbij de hype
3. Faciliteer niet alleen doen, maar ook denken
4. Naast de doe-democratie: experimenteren met de democratie

Het onderzoek was voor het Doe-democratieteam een tussenevaluatie, een kritische zelfreflectie over de ingezette koers na de kabinetsnota. Drift heeft het team een jaar na de nota een spiegel voorgehouden. Eind 2014 is dit besproken en het heeft geleid tot een aanpassing van de koers in 2015.

Bijdrage doelen / ambities doe-democratie

Openstaan voor verandering	Het rapport 'Doe-democratie: niche, visie of hype' bood het team doe-democratie van BZK handreikingen voor het verder aanjagen van de democratische transitie door ook op punten in te zetten waar de inhoudelijke complexiteit groter is, draagvlak nog gecreëerd moet worden en grote rolveranderingen van partijen nodig zijn.
----------------------------	---

What if not / what if less

Zonder de middelen van BZK zou de discussienotitie niet tot stand zijn gekomen. Met minder middelen zou de onderzoeksopzet beperkter van omvang zijn geweest.

Publicon

Doel

Publicon begeleidt initiatiefnemers in het (formele) oprichtingsproces en biedt training aan initiatiefnemers en ambtenaren in de juridisch beginselen van publiek ondernemen. Met specifieke methoden

en technieken ondersteunt Publicon publieke ondernemingen die werken op het snijvlak van privaaten publiekrecht. Het Bijzonder statuut voor maatschappelijke initiatieven is ontwikkeld om sociale ondernemingen status te geven. Het regelt zaken waar sociale ondernemingen vaak tegen aanlopen, zoals wettelijke rechten en plichten, verhoudingen met lokale overheid en instellingen, administratieve procedures en het aantrekken van vreemd vermogen. Het Bijzonder statuut onderscheidt een sociale onderneming van een 'normale onderneming'.

Jaar / periode

2014 - 2016

Beschrijving activiteit

Publicon heeft onderzoek uitgevoerd naar belemmeringen en mogelijke oplossingen rondom rechtsvormen voor maatschappelijke initiatieven. Daarna zijn deze oplossingen uitgewerkt en heeft Publicon op 6 cases een Bijzonder statuut ontwikkeld. De oprichting van een sociale onderneming met een Bijzonder statuut gaat in drie stappen:

1. Een discussie over het bestaansrecht van de onderneming
2. De intentie-fase. Hierin wordt onder andere de zeggenschap geanalyseerd
3. Oprichting. Gang naar de notaris met normale, op maat gemaakte, statuten.

Middelen BZK

Het ministerie van BZK heeft Publicon voor verschillende activiteiten gefinancierd. In 2014 heeft BZK 25.555 euro bijgedragen aan onderzoek. In 2015 is er 47.400 euro uitgegeven voor de ontwikkeling van het Bijzonder instituut. Daarnaast heeft BZK nog 18.940 euro uitgegeven voor juridisch advies en het communicatie traject rondom het Bijzonder Statuut.

Rol BZK

De rol van BZK is opdrachtgever.

Output/ outcome

Na afronding van het onderzoek en het uitwerken van de cases is er een methodiek en een website voor het Bijzonder statuut ontwikkeld. Hierop zijn een methodiek en stappenplan voor sociale coöperaties die zelf publieke taken uit willen voeren te vinden. Voor zes cases, verspreid door het land, zijn Bijzonder statuten ontwikkeld. Deze initiatieven lopen uiteen van een kindervijraad tot huiswerk begeleiding en re-integratie trajecten.

Bijdrage doelen/ambities doe-democratie

Het overdragen van zeggenschap van overheid naar samenleving	Het Bijzonder statuut verzorgt de basis voor sociale ondernemingen zodat ze als onderneming kunnen functioneren met aangepaste rechten.
--	---

What if not / what if less

Zonder de middelen van BZK was het onderzoek niet gedaan. Met minder middelen zou het beperkter van omvang zijn geweest.

3.5 Communicatie

Doelen/opzet

Het communicatieplan bevatte de volgende onderdelen:

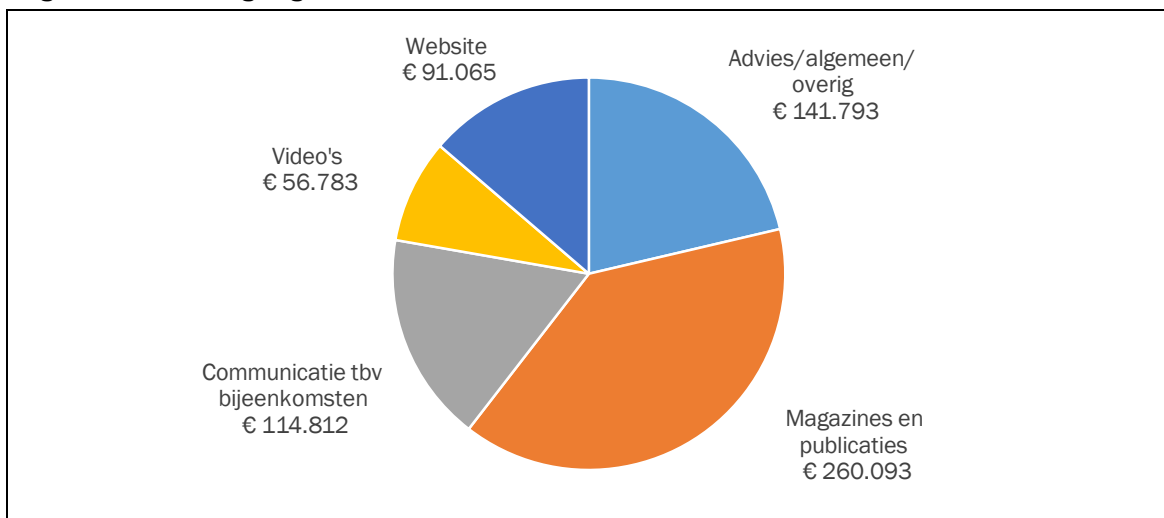
- **Twitter:** aanzetten tot nadenken en actie, naamsbekendheid, verspreiden van informatieve artikelen, aandacht voor het onderwerp en netwerken en aankondigen van bijeenkomsten of gebeurtenissen. Volgers zijn politici, ambtenaren, communicatiebureaus, adviesbureaus, overheidsorganisaties, ondernemers, burgers, particuliere organisaties, bedrijven. Op 25 november 2016 zijn er 1.541 volgers, in februari waren dat er 1.400. MinBZK als geheel heeft 12.431 volgers, Kracht in Nederland 2.451 en Democratic Challenge 1.196.
- **LinkedIn:** informeren, kleine discussies starten, netwerk opbouwen, contactgegevens toegankelijk maken en achterhalen. Doelgroep: participatieprofessionals. Er zijn twee LinkedIn-groepen over doe-democratie, het aantal leden van de ene is 58 de vanuit KZB opgezette groep heeft 25 leden (25 november 2016)
- **Publicaties:** Informeren over thema veranderende relatie tussen samenleving en overheid. Doelgroep: gemeente- en rijksambtenaren, initiatiefnemers, maatschappelijke organisaties, vrijwilligers, geïnteresseerden in het thema.
- **Rijkswebpagina over burgerparticipatie:** informatie verstrekken aan de burger over de burgerparticipatie die in opkomst is, dat dit proces een nieuwe samenwerking met de overheid vereist en voorbeelden van initiatieven en organisaties die zich daar mee bezig houden.
- **Doe-democratie website:** informeren, enthousiasmeren en activeren. Met de website alle media die worden benut verbinden op één platform. Doelgroep: iedereen die geïnteresseerd is in doe-democratie. Via deze openbare, zelfstandige site wordt informatie over doe-democratie toegankelijk. Aantal bezoekers niet bekend.
- **'E-flits',** maandelijks elektronische nieuwsbrief voor circa 800 abonnees. Doel is burgerparticipatie en doe-democratie te bevorderen, mensen erover te informeren en inspireren. Doelgroep: ambtenaren en participatieprofessionals, niet primair gericht aan initiatiefnemers of burgers. Korte artikelen, waardoor de informatie behapbaar en toegankelijk is. De laatste E-flits op de website dateert van oktober 2015.
- **Magazines.** Op de website www.tijdvoorsamen.nl staan zes magazines met als onderwerpen maatschappelijk aanbesteden, Kracht in Nederland, burgercoöperaties in opkomst, gemeente en gemeenschap, de rol van de raad en wijkondernemen. Door op de magazines te klikken kom je in een interactieve omgeving terecht.
- **Blog:** mensen boeien in burgerparticipatie en meenemen in de dagelijkse praktijkervaringen van mensen die actief zijn op dit gebied. Doelgroep: gemeenteambtenaren, burgers. Laatste blog is uit januari 2016.

- Postbus-mail: De algemene burgerschap-postbus is een mailadres waar mensen naartoe kunnen mailen en waarop individueel of vanuit het team geantwoord kan worden. Daarnaast algemeen aanspreekpunt voor partners/gemeenten/departementen met vragen.

Middelen

In de periode 2012-2016 is totaal circa 664.000 euro uitgegeven aan communicatieadvies en -middelen. De communicatie-uitgaven waren zeer divers en betroffen voor het overgrote deel inhuur van communicatiebureaus, tekstschrijvers en fotografen/filmers om brochures en magazines te ontwikkelen, om de website te vullen, video's te maken en te ondersteunen bij communicatie rond bijeenkomsten en projecten. Het maken van magazines en publicaties was de grootste post, zie figuur 3.1.

Figuur 3.1. Verdeling uitgaven BZK aan communicatie Doe-democratie 2012-2016

Bron cijfers: ministerie van BZK, bewerking: Decisio

Output/outcome

Er is een website opgezet met publicaties, artikelen, video's, presentaties, informatie over kennisinstututen en opleidingen, nieuwsbrieven (18 in periode 2014-2015), blogs (bijna 30 in periode november 2014 - januari 2016). Er is een website met daarop zes magazines ontwikkeld, waarop kan worden gereageerd. De twitteraccount heeft 1.400 volgers. De nieuwsbrief had bijna 800 abonnees. Met de website is invulling gegeven aan de ambitie om een kennisbank te zijn. Niet bekend is wat de outcome was, wat de communicatie-uitingen in gang hebben gezet en of er nieuwe personen en organisaties zijn bereikt.

4 Hoofdpunten gesprekken

Er zijn ruim 30 gesprekken gevoerd met mensen die in de afgelopen periode vanuit BZK actief waren op het terrein van de doe-democratie en burgerschap, met betrokkenen bij platforms en initiatieven, met gemeentelijke vertegenwoordigers en met deskundigen (zie ook bijlage 1). De uitkomsten van de gesprekken zijn gebruikt in de voorgaande hoofdstukken over de beleidsreconstructie en de uitgevoerde projecten en activiteiten. In dit hoofdstuk geven we ter aanvulling daarop enkele rode draden en hoofdpunten.

4.1 Algemeen

De overgang naar overheidsparticipatie is een beweging die al meer dan tien jaar bezig is en niet meer te stoppen is. Dit is onder andere af te leiden uit de vele initiatieven van burgers op lokaal niveau en verschillende coöperaties die zijn ontstaan. Over wat precies de status is van de Doe-democratie heersen verschillende opvattingen. Initiatiefnemers en direct betrokkenen bij initiatieven zeggen dat burgerparticipatie zich sterk heeft ontwikkeld en dat een grote groep burgers zich actief inzet voor de samenleving. Ook komt naar voren dat we slechts aan het begin staan van een transitie naar meer zeggenschap voor burgers. Het politieke systeem, maar ook de opzet van de gemeentelijke organisatie op lokaal niveau is (nog) niet ingericht op meer zeggenschap voor burgers. Daarnaast komt uit enkele gesprekken naar voren dat meer participatie slechts aanslaat bij een relatief kleine groep actieve burgers. Kortom er moet nog veel gebeuren voordat de transitie naar de Doe-democratie/ burgerparticipatie voltooid is.

4.2 Bijdrage van BZK

Het ministerie van BZK heeft zich de afgelopen jaren ingezet voor de Doe-democratie op veel verschillende manieren. Onder andere zijn er onderzoeken uitgevoerd, bijeenkomsten georganiseerd en leerprogramma's ontwikkeld. Bij de betrokkenen bij deze activiteiten heerst enthousiasme en een positieve mening over de inzet van BZK de afgelopen jaren. BZK had voornamelijk een aanjagende rol. In een aantal gesprekken kwam het vliegwiel-effect ter sprake. De ontwikkeling naar meer burgerparticipatie is een beweging die zich in de afgelopen jaren vanuit de samenleving heeft ontwikkeld en waar burgers zelf behoefte aan hebben. BZK heeft in deze beweging eraan bijgedragen dat gemeenten, initiatiefnemers en sociaal ondernemers met elkaar in contact kwamen en dat er netwerken zijn ontstaan. De financiële bijdrage aan overkoepelende initiatieven (zoals Kracht in NL) zijn essentieel geweest om deze netwerkplatforms tot stand te brengen.

4.3 What if not

Het ministerie van BZK heeft met het Doe-democratie beleid gezorgd voor een versnellingseffect. Door organisaties als Kracht in NL te ondersteunen, programma's als Ruim op die Regels op te zetten en

bijeenkomsten als Democratic Challenge te faciliteren zijn ambtenaren, raadsleden, initiatieven, burgers en andere betrokkenen met elkaar in contact gebracht. Dit is van belang geweest om kennis en ervaringen te delen en knelpunten op te lossen. Zonder de steun van BZK was deze beweging naar verwachting minder snel op gang gebracht.

4.4 Rol van BZK

Uit de gesprekken kwam naar voren dat het belangrijk is dat het ministerie van BZK landelijk overzicht heeft wat er zich in de samenleving afspeelt. De rol van BZK is voornamelijk overkoepelende netwerken en organisaties ondersteunen. Bij deze platforms kunnen betrokkenen (initiatiefnemers, ambtenaren, raadsleden etc.) terecht met vragen, knelpunten of nieuwe ideeën. “Het ministerie van BZK moet dichtbij de grond blijven en meebewegen met de samenleving”. Wanneer er landelijke steun is voor meer zeggenschap voor burgers, kan er op lokaal niveau meer bereikt worden. Daarnaast bleek dat het belangrijk wordt gevonden dat er op lokaal niveau meer ‘ruimte’ wordt gecreëerd om initiatieven de mogelijkheid te geven en meer zeggenschap naar burgers over te dragen. Daarbij is het aanpassen van wet- en regelgeving niet het belangrijkste. Het gaat voornamelijk om meer vrijheid wat betreft het *interpreteren* van de regels. Ten slotte blijkt dat het initiatiefnemers vaak ontbreekt aan tijd en kennis, maar ook gewoonweg aan financiële middelen. De achterban (burgerinitiatieven) heeft die vaak niet. Het aantrekken van alternatieve financiering is tijdrovend en betekent dat er minder aandacht gaat naar de kernactiviteiten.

Bijlage 1. Geïnterviewden

1. Gert Boeve	- Gemeente Amersfoort
2. Theo van Bruggen	- RVO
3. Mellouki Cadat	- Movisie
4. Friso Coumou	- Ministerie van Infrastructuur en Milieu (lid voormalig cluster Doe-democratie)
5. Jeanette Croezen	- Gemeente Coevorden
6. Harm van Dijk	- G1000
7. Niesco Dubbelboer	- Stichting Agora
8. Ben van Essen	- Vereniging Kleine Kernen Limburg
9. Ad Hartmann	- Gemeente Uden
10. Jurjen van der Heijden	- Gemeente Amersfoort (Soesterkwartier)
11. Jan Jans	- Gemeente Arnhem
12. Rob Janssen	- Gemeente Nijmegen
13. Willem Kikkert	- Gemeente Gooise Meren
14. Machtelt Kooijman	- Amsterdam-Noord/ Noorderpark Trust
15. Daniel Kruithof	- VNG/ Krachttoer
16. Jos van der Lans	- Publicist
17. Jeroen Maters	- Burgerconferentie Gedeelde Waarden
18. Joachim Meerkerk	- Pakhuis de Zwijger
19. Thijs van Mierloo	- LSA bewoners
20. Rinske Noortwijk	- Greenwish
21. Niko Paap	- Gemeente Amersfoort
22. Silvia de Ronde Bresser	- Kracht in NL
23. Peter de Roode	- Provincie Zuid-Holland
24. Hanneke Schreuders	- Platform 31
25. Stefanie Schuddebeurs	- De Luisteracademie (lid voormalig cluster Doe-democratie)
26. Jan Schrijver	- (vml) Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (lid voormalig cluster Doe-democratie)
27. Eric Stokkink	- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
28. Michel de la Vieter	- Coöperatie Marconia Rotterdam
29. Jan Andries Wolthuis	- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (manager voormalig cluster Doe-democratie)
30. Vanessa Zondag	- Gemeente Waalwijk
31. Jornt van Zuylen	- Vereniging van Nederlandse Gemeenten (lid voormalig cluster Doe-democratie)
32. Willem van Leeuwen	- Voormalig voorzitter Aedes

Bijlage 2. Gebruikte documenten

- Crisisslab (2015), *Een derde weg ter bevordering van burgerinitiatieven?*
- DRIFT (2015), *Participatiesamenleving: niche, visie of hype?*
- Ministerie van BZK (2015), *Agenda lokale democratie*
- Ministerie van BZK (2011), *Beleidsdoorlichting burgerparticipatie 2007-2011*
- Ministerie van BZK (14 oktober 2013), *Brief aan de Tweede Kamer - 'Naar aanleiding van uw vraag over een uitvoeringsagenda Doe-democratie'*
- Ministerie van BZK (12 december 2013), *Brief aan de Tweede Kamer - 'Reactie op de motie van het lid Slob c.s. inzake de participatiesamenleving'*
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2013), *De Doe-democratie. Kabinetsnota ter stimulering van een vitale samenleving.*
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2014), *Aanpak knellende regels vrijwilligers en burgerparticipatie*
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2016), *Tweede voortgangsrapportage van de Agenda lokale democratie*
- ProDemos (2015), *Doe-Democratie; tips voor raadsleden, wethouders, ambtenaren en burgers*
- ProDemos, *Monitor burgerparticipatie 2013 en Monitor burgerparticipatie 2016*
- Schrijver, J. (2015), *De omwenteling die niet kwam*
- SCP (2014), *Rijk geschakeerd - op weg naar de participatiesamenleving*
- Sira Consulting (2016), *Evaluatieonderzoek experimentprogramma 'Ruim op die Regels'*
- Universiteit van Humanistiek (2015), *Montessori-democratie - spanningen tussen burgerparticipatie en de lokale politiek*
- Universiteit Utrecht (2015), *De G1000 in Groningen en de burgertop in Amsterdam vergeleken met andere G1000en*
- Van der Steen et al. (2014), *Sedimentatie in sturing; systeem brengen in netwerkend werken door meervoudig organiseren*
- H. van Dijk (2014), *Platform G1000.nu*
- Greenwish (2015), *Knooppunten voor maatschappelijke initiatieven*
- Partners en Pröpper (2013), *De 'doe-democratie' naar een nieuwe verhouding tussen overheid en samenleving*
- Agora Europa (2015), *Tussenrapportage werkplaats maak de buurt*
- Agora Europa (2016), *Eindrapport De Werkplaats MaakdeBuurt, hoe maatschappelijke initiatieven zich écht verder kunnen ontwikkelen*
- *Op weg naar democratisch professionalisme?*, artikel van het Team Doe-democratie dd. 15 maart 2015 op socialevraagstukken.nl <http://www.socialevraagstukken.nl/op-weg-naar-democratisch-professionalisme/>.
- BoomBestuurskunde, *G1000 - Ervaringen met burgertoppen*
- SCP (maart 2014), *Burgermacht op eigen kracht?*
- Diverse magazines, e-nieuwsbrieven, blogs, websites etc.
- Projectdocumenten